

<http://dx.doi.org/10.16926/zc.2017.43.06>

Wanda MALKO

Częstochowskie Towarzystwo Naukowe

Ludwik Wawrzynowicz (1870–1957)
– kompozytor, publicysta, pedagog.
Założyciel Szkoły Muzycznej w Częstochowie

Życie kulturalne miasta kształtują wybitne jednostki, inicjując powstanie nowych nurtów jego rozwoju, tworząc nowe instytucje, oddziałując na rozwój środowiska i wzrost zainteresowania społeczeństwa różnymi dziedzinami sztuki. Rozwój życia muzycznego Częstochowy zawdzięczamy wielu animatorom, postaciom niegdyś znanym i popularnym, a dziś często zapomnianym. Muzykom, których dzieło trwa i rozwija się i którzy zasługują na naszą pamięć.

Wśród muzyków środowiska częstochowskiego postacią taką jest z pewnością Ludwik Wawrzynowicz, kompozytor, pedagog i publicysta, nieustraszony popularyzator kultury muzycznej, organizator wielu ważnych wydarzeń w życiu muzycznym miasta, a przede wszystkim założyciel, dyrektor i nauczyciel pierwszej świeckiej szkoły muzycznej w Częstochowie. W bieżącym roku mija 60. rocznica jego śmierci.

Ludwik Stefan Wawrzynowicz urodził się w Warszawie 18 sierpnia 1870 roku. Jego rodzice, Feliks i Marianna z Krzyżanowskich, interesowali się muzyką, a szczególnym kultem darzyli twórczość Fryderyka Chopina. Ludwik od wczesnego dzieciństwa uczył się gry na fortepianie oraz teoretycznych przedmiotów muzycznych, pod kierunkiem prywatnych nauczycieli. Po ukończeniu kształcenia ogólnego, w 1894 roku rozpoczął studia w warszawskim Instytucie Muzycznym. Studiował grę na fortepianie, organach oraz kompozycję, m.in. pod kierunkiem Zygmunta Noskowskiego. Podczas studiów pracował w drukarni Niemiry na pl. Napoleona w Warszawie. Rozbudził w tym środowisku zainteresowanie muzyką. Po ukończeniu Instytutu w 1897 roku, zorganizował Chór Drukarzy, którym dyrygował. Pierwsze próby zespołu odbywały się w prywatnym mieszkaniu Wawrzynowiczów przy ul. Wielkiej 33. Następnie zespół

otrzymał stałą siedzibę w Związku Drukarzy przy ul. Miodowej 6¹. Wkrótce chór stał się, obok zespołu warszawskiej „Lutni”, działającej pod dyktando Piotra Maszyńskiego, jednym z najpopularniejszych zespołów w stolicy. W marcu 1901 roku Chór Drukarzy został laureatem konkursu dla amatorskich chórów męskich, a w tym samym roku, w sierpniu, wystąpił w Filharmonii Warszawskiej podczas koncertu charytatywnego na rzecz budowy domu dla emerytowanych drukarzy².

Fot. 1. Ludwik Wawrzynowicz

Źródło: zbiory prywatne*.

Jednocześnie L. Wawrzynowicz śpiewał w chórze Opery Warszawskiej. Waleciami głosowymi i muzykalnością zwrócił uwagę ówczesnego dyrektora opery Adama Münchheimera. Münchheimer zainteresował się pracą Wawrzy-

¹ S. Sypek, *Życie muzyczne Częstochowy w latach 1900–1918*, Warszawa 1967, s. 27–30, [mps]. Zbiory prywatne; W. Malko, *Biografie kompozytorów częstochowskich. Ludwik Wawrzynowicz (1870–1957)*, „Almanach Częstochowy” 1989, s. 13; J. Jadczyk, *Ludwik Wawrzynowicz (1870–1957). Pedagog, kompozytor i działacz muzyczny*, Częstochowa 2004, s. 13–15.

² S. Sypek, dz. cyt., s. 30.

* Wszystkie fotografie ujęte w tekście pochodzą ze zbiorów prywatnych.

nowicza z Chórem Drukarzy, przychodził na próby, udzielał wskazówek interpretacyjnych. Skomponował też dla zespołu liczne pieśni, w tym „Hasło Chóru Drukarzy”. Niekiedy podczas koncertów dyrygował wspólnie z Wawrzynowiczem. Dostrzegając talent muzyczny i wokalny młodego dyrygenta, Münchheimer wystarał się dla niego o specjalne stypendium na studia wokalne we Włoszech.

Fot. 2. Ludwik Wawrzynowicz – student Konserwatorium Warszawskiego, 1902

W tym czasie w Częstochowie powstało Towarzystwo Śpiewacze „Lutnia”, a jego ówczesny prezes, doktor Józef Pietrasiewicz, zabiegał o utworzenie zespołu chóralnego i poszukiwał dyrygenta. Udał się do Warszawy na spotkanie z Piotrem Maszyńskim, wieloletnim dyrektorem i dyrygentem „Lutni” warszawskiej. Maszyński polecił mu Wawrzynowicza. Młody muzyk zrezygnował ze stypendium we Włoszech i wiosną 1902 roku przyjechał do Częstochowy, by objąć stanowisko dyrektora miejscowej „Lutni” i dyrygenta chóru³.

Podczas pierwszego zebrania zarządu „Lutni” Wawrzynowicz przedstawił projekt zorganizowania koncertu na fundusz budowy pomnika F. Chopina

³ L. Wawrzynowicz, *Curriculum vitae* z dn. 7.12.1942 r., [rkps]. Zbiory prywatne.

w Warszawie. Pomysł ten wywołał duże zainteresowanie. Rozpoczęły się próby chóru, do zespołu zgłaszali się nowi członkowie. Dzięki swym kontaktom z warszawskim środowiskiem muzycznym Wawrzynowicz zaprosił do udziału w imprezie jednego z najwybitniejszych polskich pianistów, słynącego zwłaszcza z interpretacji dzieł Chopina, Aleksandra Michałowskiego. Koncert ten odbył się w październiku 1902 roku i okazał się dużym sukcesem, zarówno organizacyjnym, jak i finansowym. Gra wielkiego pianisty wzbudziła podziw i zachwyt częstochowian. Podczas koncertu odbył się również debiutancki występ chóru „Lutni”⁴.

Fot. 3. Ludwik Wawrzynowicz, założyciel i dyrygent Chóru Drukarzy w Warszawie, 1902

Amatorski zespół chórалny przysparzał swemu dyrygentowi wielu problemów. Chórzyści nieregularnie uczęszczali na zajęcia, brakowało dyscypliny, a próby dalszego zwiększania składu zespołu napotkały na opór zarządu. Po dwóch latach kierowania „Lutnią” Wawrzynowicz zrezygnował i wyjechał do Warszawy. Pobyt w Częstochowie uświadomił mu w pełni stan kultury muzycznej w mieście i dotkliwe braki w tym zakresie. Wiedział już, jaki będzie cel jego dalszej pracy. W 1904 roku powrócił z zezwoleniem Generalnej Gubernii War-

⁴ S. Sypek, dz. cyt., s. 28.

szawskiej na otwarcie szkoły muzycznej. Projekt powołania szkoły powstał zapewne w 1903 roku, gdyż z tego okresu pochodzi urzędowa korespondencja w tej sprawie, przechowywana w Archiwum Państwowym w Łodzi⁵. Dotyczy ona m.in. zasad funkcjonowania i statutu szkoły. Dokument ten został ostatecznie zatwierdzony 27 lipca 1904 roku i opublikowany przez częstochowską drukarnię F.D. Wilkoszewskiego w listopadzie 1904 roku⁶. Szkoła rozpoczęła pracę we wrześniu 1904 roku, a oficjalne otwarcie nowej placówki nastąpiło w styczniu 1905 roku, o czym obszernie informowała prasa⁷.

Statut regulował całokształt działalności szkoły, określał kwalifikacje nauczycieli; wymagane było świadectwo ukończenia konserwatorium. Precyzował zakres nauczania, obejmujący naukę gry na wszystkich instrumentach oraz przedmioty teoretyczne. Lekcje gry prowadzono indywidualnie, a ich wymiar wynosił godzinę zegarową. Rozpoczęto działalność od trzyletniego cyklu, poprzedzonego rokiem przygotowawczym, w ramach tzw. kursu niższego, a następnie rozszerzono cykl nauczania o kurs wyższy, również trzyletni.

Do grona pierwszych nauczycieli szkoły, oprócz Wawrzynowicza, należeli: Władysław Powiadowski, Stanisław Taube, Marian Aubrecht, Zygmunt Kolański, Henryk Makowski, Henryk Grubiński. Grono to powiększyli w następnych latach m.in.: Marta Czyżowska, Maria Ginter, Józef Jaśkowski, ks. Stanisław Kopeć, Andrzej Łuciuk, Antoni Łęgosz, Henryk Miłek, Hugo Neusser, Feliks Starczewski, Jadwiga Szafnicka, Wincenty Szczepański, Karol Wopaleński oraz ks. Zygmunt Zaborski⁸.

Egzaminy promocyjne odbywały się w ostatnich dniach maja lub na początku czerwca, w obecności rady pedagogicznej. Po uzyskaniu promocji uczniowie otrzymywali świadectwa. Kończąc cykl nauczania na kursie wyższym, absolwenci uzyskiwali dokumenty uprawniające do podjęcia pracy w zawodzie nauczyciela muzyki, kapelmistrza, organisty czy dyrygenta.

Szkoła miała prawo do organizowania dwóch popisów rocznie. Każda impreza musiała zyskać aprobatę miejscowej policji. Podręczniki oraz nuty utworów wykonywanych zarówno podczas lekcji, jak i koncertów musiały być opatrzone zgodą cenzury. Językiem wykładowym był polski⁹.

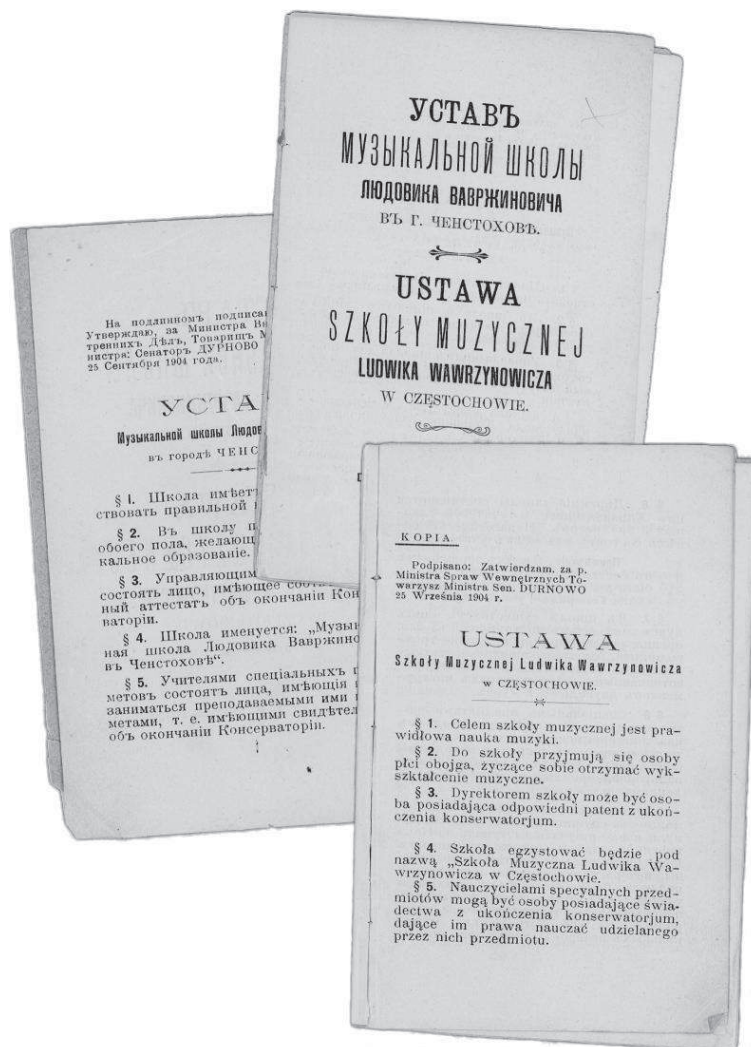
⁵ Archiwum Państwowe w Łodzi (dalej: APL), Rząd Gubernialny Piotrkowski, Wydział Administracyjny (dalej: RGPWA), Szkoła muzyczna otwarcie, sygn. 7151, [b.p.].

⁶ Ustawa Szkoły Muzycznej Ludwika Wawrzynowicza w Częstochowie, Częstochowa 1904. Zbiory prywatne; L. Wawrzynowicz, *Curriculum vitae*...

⁷ *Szkoła Muzyczna p. Ludwika Wawrzynowicza w Częstochowie*, „Dzwonek Częstochowski”, t. I (XLIII), styczeń 1905 r., s. 103–104; t. II (XLIV), luty 1905 r., s. 79.

⁸ W. Malko, *100 lat szkolnictwa muzycznego w Częstochowie 1904–2004*, Częstochowa 2004, s. 247–248.

⁹ Tamże, s. 28–29, 43–44, 50.

Fot. 4. Statut Szkoły Muzycznej Ludwika Wawrzynowicza w Częstochowie, 1904

Ograniczeń narzuconych przez carską cenzurę nie przestrzegano, wykonując polskie pieśni patriotyczne i dzieła polskich kompozytorów. Wawrzynowicz opracował śpiewnik przeznaczony dla szkolnych chórów. Zbiór ten zawierał jego pieśni do słów polskich poetów, m.in. Wincentego Pola i Teofila Lenartowicza, oraz patriotyczne pieśni innych twórców. Śpiewnik ten nie mógł być oficjalnie wydany z uwagi na cenzurę, która nie zezwoliłaby na jego publikację, lecz krążył w odpisach. Był stosowany w szkołach podczas lekcji śpiewu, które Wawrzynowicz prowadził na zajęciach chóru we własnej szkole, jak i innych placówkach kształcenia ogólnego na terenie miasta, m.in. gimnazjach Gustawa Kościńskiego i ss. nazaretanek. Kompozytor został z tego powodu zadenuncjo-

wany. Donos na policję spowodował dochodzenie i przyjazd carskiej komisji z Piotrkowa. Poddano obserwacji lekcje prowadzone przez Wawrzynowicza, kontrolowano dzienniki i zeszyty, przesłuchiowano uczniów. Wawrzynowicz wspominał:

Zadenuncjowano mnie za uczenie pieśni patriotycznych polskich. Do Gimnazjum ss. nazaretanek na moją lekcję śpiewu zjechała komisja z Piotrkowa, groziło mi zesłanie na Syberię; był to miesiąc październik, dochodzenia trwały długo i zanim sprawę zakończono, wojska rosyjskie wyszły z miasta¹⁰.

Trudno tu mówić o szczęściu, bo z początkiem pierwszej wojny światowej Częstochowa przechodziła spod władzy rosyjskiego zaborcy pod niewolę kolejnego okupanta. Dochodzenie przeprowadzano dość szczegółowo, skoro rozpoczęło się ono w październiku 1913 roku i trwało do sierpnia 1914 roku, kiedy to wojska rosyjskie opuściły Częstochowę, uciekając przed wkraczającymi oddziałami niemieckimi.

Mimo ogromnych trudności zarówno w okresie zaborów, jak i w latach pierwszej wojny światowej działalność szkoły trwała nieprzerwanie. Jej funkcjonowanie systematycznie relacjonowała częstochowska prasa, informując o egzaminach, popisach i koncertach z udziałem uczniów. Placówkę opuszczali liczni absolwenci, często podejmujący pracę w zawodzie muzyka na terenie Częstochowy. Byli to członkowie zespołów muzycznych, w tym orkiestry Towarzystwa Śpiewaczego „Lutnia”, instrumentalisci zakładający własne zespoły kameralne, nauczyciele przedmiotów muzycznych w częstochowskich szkołach podstawowych, gimnazjach i liceach, organiści, dyrygenci zespołów chóralskich i orkiestrowych, animatorzy życia muzycznego.

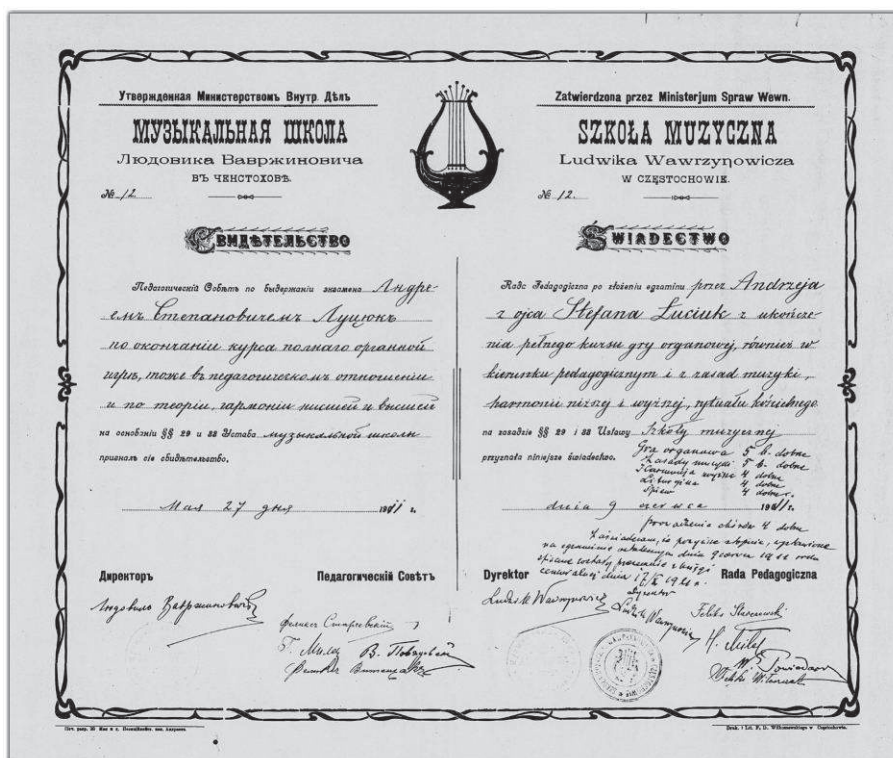
Pierwsi absolwenci opuszczali szkołę w 1908 roku. Finałem ich cyklu nauczania były egzaminy końcowe. Wawrzynowicz powołał komisję egzaminacyjną, w skład której, oprócz własnych pedagogów, zaprosił muzyków z Warszawy. Przewodniczącym był Feliks Starczewski, profesor warszawskiego konserwatorium, kompozytor, pianista i krytyk muzyczny. Uczniowie zdawali egzaminy z przedmiotu głównego (gry na instrumencie) oraz teorii muzyki – harmonii, historii muzyki, kształcenia słuchu i estetyki muzycznej. Opinię o przebiegu egzaminów i poziomie nauczania opublikował w prasie F. Starczewski. Stwierdzał:

Dużą zasługę dla umuzykalnienia miasta położył p. Ludwik Wawrzynowicz, zakładając przed kilkoma laty swą szkołę muzyczną i trzeba przyznać, że warunki, w których ona powstała, były bardzo niekorzystne. Prócz jednej „Lutni”, która miała jak najlepsze chęci, aby umuzykalniać częstochowian, traktujących muzykę tylko jako uprzyjemnienie w chwilach wolnych od zajęć, nie było w Częstochowie instytucji, gdzie by można było się uczyć, ale nie było też i amatorów do poważnego traktowania muzyki, a zwłaszcza do nauk teoretycznych. Trzeba więc było grunt przygotować [...] Pan Wawrzynowicz, jak to wykazały odbyte egzaminy, prowadzi rzecz całą sumiennie, prawidłowo i z planem

¹⁰ L. Wawrzynowicz, *Curriculum vitae...*; S. Sypek, dz. cyt., s. 69–70.

z góry nakreślonym. Klasę fortepianu, harmonii, historii muzyki i śpiewu chóralnego sam objął, prócz tego zaprosił do pomocy dzielnego dyrektora „Lutni” częstochowskiej, p. Władysława Powiadowskiego, do klasy skrzypiec p. Stanisława Taubego z Łodzi, do nauki muzyki kościelnej p. Kolańskiego, do instrumentów dętych p. Aubrechta. Popis ostatni wykazał już pożyteczną i owocną działalność kulturalnej pracy p. Wawrzynowicza¹¹.

Wśród kończących szkołę byli m.in.: Janina Freytag, Jan Gruszka, Rozalia Lewi, Jadwiga Pomianowska, Edward Rychter. Warto zaznaczyć, że wszyscy absolwenci, którzy ukończyli pierwszy etap kształcenia, pozostali nadal w szkole i kontynuowali naukę na kursie wyższym.

Fort. 5. Świadczenie promocyjne Szkoły Muzycznej L. Wawrzynowicza, 1909

Zwyczaj powoływania komisji egzaminacyjnej z udziałem muzyków z Warszawy lub innych polskich miast oraz przedstawicieli częstochowskiego środowiska muzycznego, pełniących ważne funkcje w mieście, kontynuowano w następnych latach. W 1909 roku komisji przewodniczył nadal Starczewski. Porównując wyniki pracy szkoły z minionym okresem oraz oceniając jej znaczenie dla lokalnego środowiska, napisał:

¹¹ F. Starczewski, *Popis w Szkole Muzycznej p. L. Wawrzynowicza*, „Goniec Częstochowski”, nr 161, z dn. 23.06.1908 r., s. 3.

[...] wracając do działalności pedagogicznej dyrektora Wawrzynowicza, podkreślić należy, jakie to wysokie muzyczne znaczenie posiada zakładanie na prowincji szkół muzycznych i z jakimi to wprost nieprzewidywanymi trudnościami przychodzi walczyć tym, którzy za cel życia postawią sobie urzeczywistnienie tej pięknej idei [...], pomimo tych niesłychanych trudności, wyniki tej pracy są nadspodziewanie dodatnie. Szkoła rozwija się z każdym rokiem coraz dodatniej i niewątpliwie służyć może za wskazówkę, jak tego rodzaju instytucje na prowincji prowadzone być powinny¹².

W egzaminach końcowych i popisach uczestniczyli również inni znani muzycy. Przewodniczyli komisjom m.in.: Wojciech Ratuszyński z Warszawy, Stefan Jakubowicz – dyrektor Towarzystwa Muzycznego w Sosnowcu, Ludwik Solski – dyrektor Szkoły Muzycznej w Kielcach i inni. Zapraszano także przedstawicieli prasy. Pozytywnie ocenił to S. Jakubowicz, pisząc na łamach „Gońca”:

[...] o dobrym kierownictwie szkoły świadczy już samo to, że dyr. Wawrzynowicz rokrocznie zaprasza na egzaminy wybitnych muzyków i znawców, dobrowolnie działalność swą pedagogiczną pod bezstronny ich oddając osąd¹³.

Fot. 6. Pedagodzy i uczniowie Szkoły Muzycznej L. Wawrzynowicza, 1909

Autor ocenia też repertuar wykonywany przez wychowanków oraz podkreśla nowoczesne metody nauczania, jak m.in. dobrą szkołę pianistyczną, owocu-

¹² Tenże, *Popis w szkole muzycznej pana L. Wawrzynowicza*, „Goniec Częstochowski”, nr 163, z dn. 15.06.1909 r., s. 3.

¹³ S. Jakubowicz, *Ze Szkoły Muzycznej*, „Goniec Częstochowski”, nr 149, z dn. 3.06.1913 r., s. 2.

jącą pięknym dźwiękiem i rozwojem indywidualnych cech osobowości uczniów. Jakubowicz pisze, iż dzięki temu:

W szkole tej wyrobiło się już wiele samodzielnych talentów, co stwierdziły i tegoroczne egzaminy, u wszystkich bowiem znać samodzielną i nowoczesną metodę, a nadto układ ręki, a co najważniejsze, to ten piękny i okrągły ton, elastyczny a śpiewny, tak niezbędny do wykonania chopinowskich arcydzieł. Spośród wielu uzdolnionych bardzo kandydatów i kandydatek znalazło się kilka wybitnych talentów [...] Talenty te, przy tak celowej a specjalnej pracy dyr. Wawrzynowicza i w ogóle pedagogicznej szkoły, mogą dojść do wspaniałych rezultatów, zostając wybitnymi muzykami [...] ¹⁴.

Uczestniczący w egzaminach kilkanaście lat później L. Solski opublikował następującą opinię:

Zaproszony do komisji egzaminacyjnej, przyznać muszę, że dyrektor L. Wawrzynowicz jest naprawdę pedagogiem niepospolitym i nie dziw, blisko dwadzieścia lat pracy na polu krzewienia kultu muzycznego, i to w różnych kierunkach, nie mogły nie postawić uczelni tej na wyżynie, na jakiej obecnie się znajduje [...] ¹⁵.

Fot. 7. Nauczyciele i uczniowie Szkoły Muzycznej L. Wawrzynowicza, 1934

Piszący podkreśla nie tylko wysoki poziom gry na instrumentach, ale także bardzo dobre wyniki w zakresie przedmiotów teoretycznych. Stwierdza:

¹⁴ Tamże, s. 2.

¹⁵ L. Solski, *Ze Szkoły Muzycznej*, „Goniec Częstochowski”, nr 145, z dn. 28.06.1924 r., s. 2–3.

[...] zastałem świetne rozwinięcie uczących się w dziedzinie umuzykalnienia, tj. zasad muzyki, harmonii i historii muzyki, a co najwięcej świadczy o pracy sumiennej to doskonała znajomość ogólna solfeżu i dyktanda muzycznego. Wszystko to ogromnie ułatwia i przyspiesza nauczanie gry praktycznej [...]¹⁶.

Wizytówką szkoły były także popisy i koncerty, które odbywały się nie tylko w sali szkolnej, ale także innych salach miejskich, udostępnianych na imprezy artystyczne. Klasy szkolne były zazwyczaj zbyt małe, by pomieścić zainteresowaną publiczność. W 1907 roku uczniowski popis odbył się w lokalu Towarzystwa Śpiewaczego „Lutnia” i został odnotowany przez prasę:

Onegdajszy popis uczniów Szkoły Muzycznej był rezultatem dwuletniego istnienia tej szkoły w Częstochowie [...]. Wynieśliśmy bardzo dodatnie wrażenie, co dowodzi zarówno pilności uczennic i uczniów, jak i staranności i dbałości o rozwój talentów ze strony szkoły [...]¹⁷.

Kilka lat później prasa informowała:

Wczorajszy doroczny popis Szkoły Muzycznej p. L. Wawrzynowicza wykazał rezultaty nader poważne, tak że dziś jest to już uczelnia, która zasługuje w zupełności na uwagę ogółu, rozwija bowiem młode talenty, a rozwija je w kierunku poważnym, wprowadzając w repertuarze utwory zarówno klasyczne, jak i utwory z epoki obecnej [...]¹⁸.

Te pozytywne opinie towarzyszyły działalności szkoły przez wiele lat. Po koncercie z okazji 25-lecia istnienia placówki, który odbył się w sali Straży Ogniowej, Solski pisał:

Działalność dyr. L. Wawrzynowicza nacechowana jest tą niezłomną i silną wolą nie znającą żadnych przeszkód, dowodem czego jest fakt, że na tak twardym gruncie jak Częstochowa, szkoła w ciągu 25 lat wydała takie owoce i stale się rozwija. Zarówno egzaminy, jak i popis wykazały rezultaty nadzwyczajne. Można śmiało twierdzić, że Szkoła Muzyczna w Częstochowie jest poważną placówką [...] o doniosłym znaczeniu. Znana w całym kraju, gdyż kształci się w niej zawodowo wiele osób z różnych stron kraju [...] jedni kończą szkołę i pracują potem zawodowo, inni zdają pomyślnie egzaminy na dalsze studia do konserwatoriów. Jest to chyba wystarczającym dowodem wzorowej pracy pedagogicznej¹⁹.

Podczas II wojny światowej szkoła działała w konspiracji i publiczne popisy nie odbywały się. Oficjalną działalność zainicjowano w 1945 roku, a ostatni popis odbył się w czerwcu 1946 roku²⁰. Wawrzynowicz podjął wówczas decyzję o połączeniu swojej szkoły z – założoną przez swego syna Tadeusza – Niższą

¹⁶ Tamże, s. 2–3.

¹⁷ *Popis w Szkole Muzycznej*, „Goniec Częstochowski”, nr 149, z dn. 4.06.1907 r., s. 3.

¹⁸ S. Jakubowicz, *Z popisu Szkoły Muzycznej prof. L. Wawrzynowicza*, „Goniec Częstochowski”, nr 162, z dn. 16.06.1913 r., s. 3.

¹⁹ L. Solski, *Jubileuszowy popis Szkoły Muzycznej dyr. Wawrzynowicza*, „Goniec Częstochowski”, nr 145, z dn. 27.06.1929 r., s. 3.

²⁰ (la), *Popis uczniów Szkoły Muzycznej Ludwika Wawrzynowicza*, „Głos Narodu”, nr 159, z dn. 9.07.1946 r., s. 3.

i Średnią Szkołą Kolegium Nauczycieli²¹. Powstała wtedy placówka działa do dziś, pod nazwą Zespół Szkół Muzycznych im. M.J. Żebrowskiego w Częstochowie.

Poza szkolnymi popisami bardzo liczne były występy pedagogów, a także ich wychowanków, podczas różnych imprez muzycznych na terenie miasta. Wawrzynowicz był inicjatorem i organizatorem wielu koncertów, a także ich wykonawcą. Do udziału w nich często zapraszał również wielu wybitnych muzyków. Były to koncerty okolicznościowe o charakterze patriotycznym, odbywające się w rocznice wydarzeń historycznych, imprezy związane z rocznicami muzycznymi, akademie miejskie czy uroczystości religijne.

Wśród ważnych wydarzeń muzycznych w życiu miasta były koncerty jubileuszowe szkoły, podczas których występowali pedagodzy, uczniowie i zaproszeni profesjonalni wykonawcy. Dwudziestolecie placówki obchodzono z 2-letnim opóźnieniem, w 1926 roku. Koncert odbył się w sali Straży Ogniowej i cieszył się bardzo dużym zainteresowaniem częstochowian. W jego repertuarze znalazły się utwory S. Moniuszki, m.in. *Ballada o Florianie Szarym*, i pieśni chóralne Wawrzynowicza. Solistą był pianista Stanisław Chętkowski, absolwent wiedeńskiego konserwatorium, wykonawca recitalu zawierającego m.in. *Wariacje na temat Paganiniego* op. 35 J. Brahmsa.

Fot. 8. L. Wawrzynowicz (siedzi, drugi z lewej) jako pedagog Instytutu Muzycznego założonego przez syna Tadeusza Wawrzynowicza (siedzi, trzeci z lewej), ok. 1949–1950 r.

²¹ Archiwum Państwowe w Kielcach, Urząd Wojewódzki Kielecki II (dalej: APK UWK II), Wydział Kultury i Sztuki, Oddział Sztuki, Referat Muzyki, Sprawozdania miesięczne z działalności referatu muzyki 1946–1948, sygn. 2144, s. 26, 35–39, 52, 64; *Połączone szkoły muzyczne*, „Głos Narodu”, nr 270, z dn. 17/18.11.1946 r., s. 5.

Podczas koncertu z okazji 25-lecia szkolna orkiestra i chór wykonały fragmenty opery *Baba Jaga* Wawrzynowicza, pod dyрекcją kompozytora. Obecny na koncercie recenzent odnotował:

Niezwykłe wrażenie wywarło odegranie przez orkiestrę pod doskonałą dyрекcją prof. L. Wawrzynowicza wyjątków z pięknej opery jego [...] na które zadowolona publiczność zareagowała rzęśistymi oklaskami²².

Opera *Baba Jaga* miała swą prapremierę w Częstochowie w 1931 roku, pod dyрекcją Wawrzynowicza. Ponownego wykonania doczekała się w 1964 roku. Wówczas wystawiono ją w wykonaniu solistów, orkiestry i zespołów tanecznych Państwowej Szkoły Muzycznej oraz Społecznego Przedszkola Muzycznego, dyrygował Leon Jelonek. Kilkanaście spektakli odbyło się w sali Teatru Dramatycznego im. A. Mickiewicza, przy bardzo żywym zainteresowaniu częstochowian i bardzo dobrych recenzjach²³.

Po odzyskaniu niepodległości przez Polskę w 1918 roku, wzrosła wydatnie liczba koncertów o charakterze patriotycznym. 29 listopada 1918 r. Wawrzynowicz zorganizował akademię, podczas której wygłosił referat o rewolucyjnych utworach F. Chopina oraz wykonał szereg utworów tego genialnego kompozytora. Podobne uroczystości w rocznicę odzyskania niepodległości organizował co roku. W ich repertuarze dominowała muzyka polska. Corocznie odbywał się koncert w dniu imienin Marszałka Józefa Piłsudskiego. Na jego program składał się okolicznościowy referat oraz kompozycje polskich twórców²⁴.

Tradycją był udział Wawrzynowicza w obchodach święta muzyki. Co roku 22 listopada, w dniu św. Cecylii szkolny chór pod batutą swego dyrektora śpiewał podczas liturgii *Mszę* M.G. Hallera lub innego polskiego kompozytora, polskie motety, a nierzadko okolicznościową kantatę, tworzoną specjalnie na tę uroczystość przez Wawrzynowicza. Oprócz uroczystej liturgii z udziałem chóru, odbywała się w tym dniu akademi z obszernym programem muzycznym, którego wykonawcami byli, m.in.: L. Wawrzynowicz jako pianista i akompaniator, jego syn, skrzypek Tadeusz Wawrzynowicz oraz pedagodzy i uczniowie²⁵.

Dyrektor Szkoły Muzycznej oraz nauczyciele i wychowankowie uczestniczyli często w obchodach świąt i uroczystościach religijnych, posiadających zazwyczaj bogatą oprawę muzyczną. Było to święto Konstytucji 3 Maja i Maryi Królowej Polski, święto Chrystusa Króla oraz doroczne święto papieskie.

²² S. Jaśkowski, *Z koncertu jubileuszowego Szkoły Muzycznej*, „Goniec Częstochowski”, nr 146, z dn. 28.06.1931 r., s. 5.

²³ T. Kwaśniewski, *Opera w wykonaniu młodzieży*, „Życie Częstochowy”, nr 110, z dn. 7.05.1964 r., s. 6.

²⁴ L. Wawrzynowicz, *Utwory rewolucyjne Chopina (1830–1831)*, „Goniec Częstochowski”, nr 260, z dn. 1.12.1918 r., s. 4; *Obchód imienin Marszałka Piłsudskiego w szkole L. Wawrzynowicza*, „Goniec Częstochowski”, nr 65, z dn. 19.03.1933 r., s. 5.

²⁵ *Ku czci św. Cecylii*, „Goniec Częstochowski”, nr 275, z dn. 27.11.1928 r., s. 3; A. Słaboszewski, *Akademia ku czci św. Cecylii...*, „Goniec Częstochowski”, nr 274, z dn. 29.11.1933 r., s. 4.

W 1933 roku chór Szkoły Muzycznej wraz z chórem jasnogórskim śpiewał pieśni religijne podczas uroczystej liturgii na Jasnej Górze. Msza św. była transmitowana przez radio. W październiku 1930 roku Wawrzynowicz był organizatorem uroczystego koncertu z okazji święta Chrystusa Króla, a w 12. rocznicę pontyfikatu papieża Piusa XI odbył się koncert, podczas którego prawykonano *Kantatę na cześć papieża Wawrzynowicza*²⁶.

Dyrektor szkoły organizował także koncerty monograficzne z okazji rocznic urodzin i śmierci znanych kompozytorów. Jednym z nich był koncert w 60. rocznicę śmierci S. Moniuszki. Często obchodzono też rocznice chopinowskie²⁷.

Popularyzację muzyki, która była jego pasją, Wawrzynowicz realizował również poprzez pracę pedagogiczną w licznych częstochowskich szkołach. Był nauczycielem muzyki m.in.: Męskiej Szkoły Elementarnej Zofii Wigurskiej, Gimnazjum Męskiego Gustawa Kościńskiego, Gimnazjum Żeńskiego i Seminarium Teresy Buszówny, Szkoły Handlowej Stowarzyszenia Kupców Polskich, Gimnazjum Żeńskiego ss. Nazaretanek oraz Gimnazjum Żeńskiego Stowarzyszenia „Nauka i Praca”. We wszystkich tych placówkach oświatowych, w ramach nauki śpiewu, organizował chóry, występujące wielokrotnie podczas publicznych koncertów. Miał opinię sumiennego i kompetentnego pedagoga, o czym świadczą pisemne opinie. Teresa Buszówna stwierdziła:

Ludwik Wawrzynowicz uczy w moim gimnazjum i seminarium śpiewu, wyklada teorię i prowadzi chóry [...] Zna przedmiot doskonale, uczy wybornie z całym oddaniem i wielką gorliwością [...]²⁸.

Przełożona Gimnazjum ss. Nazaretanek s. Maria Fides oceniła pracę pedagogiczną Wawrzynowicza następująco:

[...] wykazał L. Wawrzynowicz gruntowną znajomość swego zawodu, jak również zdolności pedagogiczne i zmysł artystyczny [...] wywiązywał się ze swych obowiązków nadzwyczaj sumiennie, gorliwie i z całym oddaniem [...]²⁹.

Cenną inicjatywą Wawrzynowicza była organizacja cyklu audycji umuzykalniających dla szkół ogólnokształcących. Była to inicjatywa nowatorska, podjęta już w 1910 roku i kontynuowana w latach następnych. Koncerty edukacyjne zainaugurowała seria odczytów Wawrzynowicza o muzyce polskiej, ilustrowana utworami z różnych epok. W latach 1921–1922 były to koncerty poranki dla

²⁶ *Z obchodu Święta Narodowego 3 Maja*, „Goniec Częstochowski”, nr 274, z dn. 29.11.1933 r., s. 4; *Święto 3 Maja w Częstochowie*, „Niedziela”, nr 20, z dn. 14.05.1933 r., s. 311; *Z obchodu uroczystości Chrystusa Króla w Częstochowie*, „Goniec Częstochowski”, nr 249, z dn. 28.10.1930 r., s. 3; *Z obchodu Święta Papieskiego w Częstochowie*, „Goniec Częstochowski”, nr 41, z dn. 19.02.1930 r., s. 2–3; *Z uroczystego obchodu Święta Papieskiego*, „Goniec Częstochowski”, nr 34, z dn. 13.02.1934 r., s. 3–4.

²⁷ *W 60 rocznicę zgonu Stanisława Moniuszki*, „Goniec Częstochowski”, nr 129, z dn. 8.06.1932 r., s. 3.

²⁸ Opinia z dn. 27.11.1919 r. Zbiory prywatne.

²⁹ Odpis opinii z dn. 27.11.1919 r. Zbiory prywatne.

młodzieży szkolnej, ze zróżnicowanym repertuarem. Wawrzynowicz był prelegentem i pianistą podczas serii audycji o twórczości F. Chopina³⁰.

Dyrektor szkoły współpracował z Towarzystwem Śpiewaczym „Lutnia”. Organizowane przez niego koncerty odbywały się wielokrotnie w sali stowarzyszenia. Brał w nich udział Władysław Powiadowski, dyrektor muzyczny „Lutni”. Za jego kadencji wspólne imprezy odbywały się co roku. Występy muzyków zwykle poprzedzał odczyt Wawrzynowicza o tematyce muzycznej. W grudniu 1907 roku jako soliści wystąpili: skrzypek Stanisław Taube, nauczyciel szkoły, śpiewaczka Zofia Powiadowska oraz chór męski, założony przez Wawrzynowicza. Koncert rozpoczął wykład Wawrzynowicza o pedagogice muzycznej³¹. Kolejny koncert w sali „Lutni” odbył się 8 kwietnia 1908 r., z udziałem S. Taube, Z. Powiadowskiej, wykonującej pieśń Wawrzynowicza, oraz pianisty Weńskiego w roli akompaniatora oraz odtwórcy utworów F. Chopina. Wawrzynowicz dyrygował chórem, a następnie wygłosił odczyt o literaturze fortepianowej³². W kolejnych latach takich koncertów odbyło się bardzo wiele. Wawrzynowicz pełnił w nich rolę organizatora, prelegenta, pianisty solisty i akompaniatora oraz dyrygenta zespołów chóralskich.

Ponadto dyrektor szkoły był organizatorem wielu publicznych koncertów, które miały na celu „[...] wyrobienie we właściwym kierunku smaku artystycznego i podniesienie muzykalności ogółu”³³. Dzięki swoim kontaktom z warszawskim środowiskiem muzycznym Wawrzynowicz zapraszał na koncerty do Częstochowy wielu wybitnych wykonawców. Kilkakrotnie występował w mieście znakomity skrzypek Stanisław Barcewicz oraz Paweł Kochański. Odbywały się recitale najwybitniejszych polskich pianistów: Aleksandra Michałowskiego, Józefa Smidowicza, Józefa Śliwińskiego, Józefa Turczyńskiego i wielu innych wybitnych solistów. Dwukrotnie śpiewała warszawska „Lutnia” z dyrygentem Piotrem Maszyńskim, występowali wokaliści, gwiazdy warszawskiej sceny operowej.

Stanisław Sypek pisał:

Rozległe stosunki w świecie muzycznym, liczne kontakty i pozycja, jaką zdobył Wawrzynowicz w ciągu ostatnich lat, zapewniały mu szerokie możliwości działania. Stał się też wkrótce głównym organizatorem życia muzycznego ziemi częstochowskiej [...] Jego kontakty z warszawskim środowiskiem artystycznym zapewniały udział w imprezach [...] najwybitniejszych polskich artystów³⁴.

Istotnym celem działalności Wawrzynowicza było podniesienie poziomu kultury muzycznej w społeczeństwie. Zmierzał do tego celu zarówno poprzez dążenie do wysokiego, profesjonalnego poziomu kształcenia muzycznego w jego

³⁰ *Odczyty o muzyce polskiej dla uczniów*, „Goniec Częstochowski”, nr 127, z dn. 7.06.1922 r., s. 3; *Ze Szkoły Muzycznej*, „Goniec Częstochowski”, nr 296, z dn. 24.12.1932 r., s. 3.

³¹ *Koncert Szkoły Muzycznej*, „Goniec Częstochowski”, nr 328, z dn. 1.12.1907 r., s. 2.

³² *Koncert pr. L. Wawrzynowicza*, „Goniec Częstochowski”, nr 100, z dn. 10.04.1908 r., s. 2.

³³ „Goniec Częstochowski”, nr 95, z dn. 5.04.1908 r., s. 2.

³⁴ S. Sypek, dz. cyt., s. 53.

szkole, jak i poprzez pracę pedagogiczną w szkołach ogólnokształcących, dążąc do umuzykalnienia młodzieży. Podobny cel miały organizowane przez niego publiczne koncerty o wysokim poziomie artystycznym, służące edukacji społeczeństwa.

Konsekwencją tej pracy na rzecz środowiska częstochowskiego była działalność społeczna w środowisku nauczycieli oraz muzyków. Wawrzynowicz aktywnie uczestniczył w zjeździe nauczycieli ziemi piotrkowskiej w 1917 roku. Wygłosił wówczas referat o nauce śpiewu w szkołach i miał wpływ na redagowanie programu nauczania tego przedmiotu. W 1920 roku brał udział w ogólnopolskim zjeździe nauczycieli śpiewu. Był współinicjatorem uchwały o utworzeniu odrębnej sekcji, skupiającej nauczycieli przedmiotów muzycznych w szkołach oświatowych. Uczestnicy zjazdu wybrali Wawrzynowicza jako członka założyciela do utworzenia tej nowej struktury organizacyjnej. Powstała sekcja nauczycieli muzyki. Zrealizowano też postulat organizowania kursów dokształcających dla pedagogów. Takie kursy metodyczne odbywały się m.in. w szkole Wawrzynowicza³⁵.

Na początku lat dwudziestych Wawrzynowicz dążył do powołania w Częstochowie oddziału ogólnopolskiego stowarzyszenia muzyków. 7 kwietnia 1921 r. Związek Zawodowy Muzyków Polskich w Częstochowie został zarejestrowany. Wawrzynowicz pełnił funkcję prezesa. Realizował cele statutowe związku poprzez organizowanie wielu odczytów i koncertów oraz pomoc metodyczną dla dokształcających się nauczycieli³⁶.

Działalność społeczna Wawrzynowicza obejmowała również przynależność do Towarzystwa Popierania Kultury Regionalnej w Częstochowie. Był on przewodniczącym sekcji muzycznej, której celem było badanie i opracowanie dziejów kultury muzycznej w mieście. Tej tematyki dotyczyły jego publikacje³⁷.

Wawrzynowicz był też współorganizatorem konkursów muzycznych w mieście i jurorem podczas tego rodzaju imprez. Były to m.in. konkursy dla śpiewaków amatorów oraz orkiestr wojskowych i zakładowych³⁸.

Kolejną dziedziną działalności Wawrzynowicza była współpraca z Kościołem katolickim. Jednym z aspektów tego współdziałania było kształcenie organistów w Szkole Muzycznej. Program nauki został zatwierdzony przez bpa Stanisława Zdzitowieckiego. Od 1911 roku szkoła posiadała prawo wydawania dyplomów upoważniających absolwentów do podejmowania pracy zawodowej³⁹.

³⁵ W. Malko, *Życie muzyczne Częstochowy...*, s. 151–152; *Echa zjazdu nauczycieli śpiewu*, „Goniec Częstochowski”, nr 69, z dn. 9.04.1920 r., s. 3.

³⁶ W. Malko, *Życie muzyczne Częstochowy...*, s. 153; *Związek Muzyków w Częstochowie*, „Goniec Częstochowski”, nr 82, z dn. 13.04.1921 r., s. 3; nr 88, z dn. 20.04.1921 r., s. 3; *Ze Związku Muzyków Polskich*, „Goniec Częstochowski”, nr 106, z dn. 12.05.1921 r., s. 3.

³⁷ L. Wawrzynowicz, *Muzyka na Jasnej Górze*, „Ziemia Częstochowska”, t. 2, 1938 r., s. 42–44.

³⁸ *Konkurs orkiestr wojskowych*, „Goniec Częstochowski”, nr 180, z dn. 10.08.1927 r., s. 3; *Konkurs-turniej miłośników śpiewu*, „Goniec Częstochowski”, nr 105, z dn. 8.05.1930 r., s. 3; *Konkurs śpiewaczy w Częstochowie*, „Goniec Częstochowski”, nr 119, z dn. 26.05.1932 r., s. 4.

³⁹ o. J.S. Płatek, *Życie muzyczne na Jasnej Górze w XX wieku*, „Studia Claromontana”, t. 20, Warszawa 2002, s. 198.

Fot. 9. Dyplom nadania honorowej odznaki Zjednoczenia Polskich Związków Śpiewaczych i Muzycznych, 1934

Wawrzynowicz często dyrygował chórami kościelnymi podczas uroczystości religijnych i koncertów. 10 i 11 maja 1924 r. odbyły się w sali Straży Ogniowej dwa koncerty połączonych częstochowskich chórów pod jego batutą. Dochód z imprez był przeznaczony na dokończenie budowy kościoła św. Rodziny⁴⁰.

Łączenie częstochowskich chórów kościelnych w ogromny liczebnie zespół wokalny towarzyszyło wielokrotnie najważniejszym wydarzeniom w życiu częstochowskiego kościoła. We wrześniu 1928 roku odbywał się w mieście Kongres Eucharystyczny. Powołano wówczas komitet organizacyjny kongresu pod protektorem bpa Teodora Kubiny. Wawrzynowicz był członkiem sekcji muzycznej komitetu, brał udział w pracach organizacyjnych, konsultował program muzyczny, opracował wiele pieśni religijnych na chór mieszany. Ponadto prowadził próby połączonych zespołów chórальных oraz dyrygował występem ogromnego, liczącego 600 osób, chóru podczas uroczystości. Sumę pontyfikalną transmitowało radio na teren całej Polski⁴¹.

⁴⁰ *Z koncertu chórów zjednoczonych*, „Goniec Częstochowski”, nr 109, z dn. 14.05.1924 r., s. 2–3.

⁴¹ „Goniec Częstochowski”, nr 191, z dn. 21.08.1928 r., s. 3; nr 201, z dn. 1.09.1928 r., s. 3; nr 209, z dn. 11.09.1928 r., s. 1, 3.

Fot. 10. Podziękowanie generała zakonu paulinów o. Piusa Przeździeckiego za przygotowanie chóru na uroczystości Królowej Korony Polskiej na Jasnej Górze, 1933

Podczas przygotowań do obchodów 550. rocznicy przybycia na Jasną Górę cudownego obrazu Matki Boskiej Częstochowskiej w 1932 roku, Wawrzynowicz przewodniczył sekcji muzycznej komitetu organizacyjnego jubileuszu i był dyrygentem zespołów wokalnych podczas obchodów trwających od 15 sierpnia do 13 września⁴². Był także członkiem sekcji muzycznej Akcji Katolickiej. Jako przedstawiciel stowarzyszenia organizował oprawę muzyczną dorocznych świąt kościelnych⁴³.

1 stycznia 1935 r. Wawrzynowicz otrzymał nominację na stanowisko dyrektora wszystkich zespołów muzycznych na Jasnej Górze. Funkcję tę dzielił ze swym synem Tadeuszem. Dyrygował chórmi, a T. Wawrzynowicz prowadził zespoły instrumentalne. Odtąd przygotowywał oprawę muzyczną podczas uroczystych liturgii we wszystkie ważniejsze święta oraz organizował koncerty będące częścią obchodów różnych uroczystości⁴⁴.

⁴² Z zebrania w sprawie uroczystości jubileuszowych na Jasnej Górze, „Goniec Częstochowski”, nr 150, z dn. 3.07.1932 r., s. 5.

⁴³ Z zebrania Akcji Katolickiej Międzyparafialnej, „Goniec Częstochowski”, nr 233, z dn. 9.10.1932 r., s. 4; Święto 3 Maja w Częstochowie, „Niedziela”, nr 20, z dn. 14.05.1933 r., s. 311.

⁴⁴ Z uroczystości ku czci Królowej Jadwigi na Jasnej Górze, „Goniec Częstochowski”, nr 179, z dn. 8.08.1933 r., s. 3; nr 220, z dn. 26.09.1933 r., s. 3–4; 40-godzinne nabożeństwo na Jasnej

Fot. 11. Rękopisy kompozycji L. Wawrzynowicza, *Etiuda fortepianowa nr 5 Calotonowa*, 1928 r., *Hymn ku czci św. Józefa*, 1936

Twórczość kompozytorska Wawrzynowicza nie zachowała się w całości. Pozostało około 100 utworów reprezentujących różne gatunki i formy muzyczne. Gatunek muzyki scenicznej reprezentuje czteroaktowa opera *Baba Jaga* z librettem Janiny Porazińskiej. Do form wokально-instrumentalnych należą msze, jak *Msza pastoralna* na chór męski, głosy solowe i organy oraz *Msza D-dur* na podobną obsadę wykonawczą. Do tego gatunku należą także kantaty i hymny kościelne. Lirykę wokálną reprezentują zarówno pieśni chórálne, jak i pieśni solowe, z towarzyszeniem orkiestry lub fortepianu. Należy do nich cykl pieśni do słów Edwarda Słoińskiego oraz pieśni do tekstów J. Słowackiego, Z. Krasińskiego i innych polskich poetów. Znacząca jest zachowana twórczość fortepianowa, pięć etiud koncertowych, siedem mazurków, *Preludia* op. 20, *Poemat oświęcimski*. Na pozostałą twórczość składają się utwory kameralne i kompozycje na in-

Górze, „Goniec Częstochowski”, nr 52, z dn. 3.03.1935 r., s. 5; *Z uroczystego obchodu Święta Królowej Korony Polskiej i Święta Narodowego 3 Maja*, „Goniec Częstochowski”, nr 103, z dn. 5.05.1935 r., s. 5; *Z uroczystości ku czci św. Cecylii na Jasnej Górze*, „Goniec Częstochowski”, nr 274, z dn. 26.11.1935 r., s. 3.

strumenty solowe, organy, flet, skrzypce. Część z nich miała przeznaczenie dydaktyczne, jak *50 ćwiczeń rytmicznych na gamie C-dur*, preludia i fugi na organy. Twórczość tę cechuje silny emocjonalizm, rozszerzona tonalność, a nade wszystko polski charakter, obecny zarówno w melodyce, jak i środkach ekspresji. Narodowe cechy swej twórczości Wawrzynowicz podkreślał w licznych wypowiedziach⁴⁵. Znaczna część utworów została opublikowana, inne pozostają w rękopisach. O ich stylistyce twórca pisał następująco:

Twórczość moja – praca całego życia owiana jest nutą pieśni polskiej i tkwi tak głęboko w duszy, że śpiew jej przebija we wszystkich niemal utworach [...] I tak powstały mazurki, napisane w latach dwudziestolecia Polski przedwrześniowej. Tak powstał wielki Polonez F dur, pieśni solowe z akompaniamentem orkiestry i fortepianu, czteroaktowa opera „Baba Jaga” – obraz wierzeń ludu polskiego, oparty na motywach muzyki ludowej, preludia, z których b moll [...] naznaczone jest przejawem muzyki mocno dysonansowej i świadczy może o zbyt śmiałym postępowaniu w dziedzinie tworzenia konstrukcji harmoniczych, niemniej jest ono podyktowane indywidualną wyobraźnią [...] Śmiałość operowania efektami harmonicznymi jest jedną z cech mojej twórczości i przebija we wszystkich utworach [...] ⁴⁶.

Liczne kompozycje Wawrzynowicza należą do kategorii okolicznościowych i były wykonywane podczas uroczystości miejskich i religijnych. Są wśród nich także: *Hymn koronacyjny*, który zabrzmiał po raz pierwszy podczas koronacji cudownego obrazu Matki Bożej na Jasne Górze w 1910 roku, *Msza pasterska* (1935), dedykowana o. Piusowi Przeździeckiemu, *Marsz uroczysty na pamiątkę 300. rocznicy urodzin o. Augustyna Kordeckiego*, *Marsz tryumfalny* na otwarcie Wystawy Przemysłowo-Rolniczej w 1909 roku czy *Hymn Nieznanemu żołnierzowi*, po który sięgano często podczas miejskich uroczystości. Wykonania utworów Wawrzynowicza podczas uroczystości i koncertów oraz publikacje jego kolejnych kompozycji często anonsowała częstochowska prasa⁴⁷.

Obfita jest spuścizna publicystyczna kompozytora. Wawrzynowicz był stałym recenzentem muzycznym „Gońca Częstochowskiego” w latach 1906–1935. Publikował informacje, recenzje i felietony. Bardzo liczne dotyczą koncertów, spektakli operowych i innych wydarzeń muzycznych w mieście. Artykuły o te-

⁴⁵ Pismo L. Wawrzynowicza do Ministerstwa Kultury i Sztuki (dalej: MKiS) (rkps, ok. 1953 r.). Zbiory prywatne.

⁴⁶ Tamże. O poszukiwaniach w zakresie tonalności świadczy też *Etiuda nr 5 Calotonowa* z 1928 r.

⁴⁷ „Gazeta Częstochowska”, nr 59, z dn. 2.10.1909 r., s. 3; nr 131, z dn. 17.05.1910 r., s. 2; „Goniec Częstochowski”, nr 223, z dn. 15.08.1908 r., s. 2; nr 284, z dn. 16.10.1908 r., s. 2; nr 5, z dn. 5.01.1909 r., s. 2; nr 54, z dn. 23.02.1909 r., s. 2; nr 55, z dn. 24.02.1909 r., s. 2; nr 70, z dn. 11.03.1909 r., s. 2; nr 181, z dn. 3.07.1909 r., s. 3; nr 195, z dn. 17.07.1909 r., s. 4; nr 37, z dn. 10.09.1909 r., s. 2; nr 22, z dn. 22.07.1910 r., s. 3; nr 200, z dn. 24.07.1913 r., s. 3; nr 121, z dn. 5.05.1913 r., s. 3; nr 108, z dn. 21.04.1914 r., s. 3; nr 128, z dn. 7.06.1917 r., s. 3; nr 219, z dn. 26.09.1917 r., s. 3; nr 228, z dn. 6.10.1917 r., s. 3; nr 235, z dn. 14.10.1917 r., s. 5; nr 213, z dn. 19.09.1917 r., s. 2; nr 286, z dn. 14.11.1924 r., s. 6; nr 193, z dn. 23.08.1925 r., s. 3; nr 206, z dn. 8.09.1925 r., s. 3; nr 253, z dn. 4.11.1934 r., s. 5; „Wiadomości Częstochowskie”, nr 2, z dn. 2.03.1906 r., s. 2.

matyce muzycznej dotyczą zagadnień pedagogiki muzycznej, roli kultury muzycznej i umuzykalnienia w życiu społeczeństwa, oceny aktualnego stanu polskiej kultury muzycznej. Rozległa tematyka obejmuje także historię muzyki, sylwetki wybitnych twórców i wykonawców, rozwój literatury i pedagogiki fortepianowej. Łącznie to kilkaset artykułów. Po 1935 roku Wawrzynowicz publikował sporadycznie, w różnych czasopismach.

Fot. 12. Preludia na fortepian op. 20, 1918, 1925; dwie pieśni do słów E. Słoińskiego „Z odgłosów pieśni smutnych”, 1922

Zakres aktywności zawodowej Ludwika Wawrzynowicza jest imponujący. Kierowanie szkołą i praca dydaktyczna, zarówno w szkole muzycznej, jak i szkołach podstawowych i średnich na terenie miasta, organizacja ogromnej ilości imprez muzycznych, występy w charakterze pianisty, organisty, dyrygenta i prelegenta, działalność społeczna w związkach muzycznych i katolickich, twórczość kompozytorska i publicystyczna, stanowiły wypełnienie misji artysty i popularyzatora muzyki, dziedziny sztuki, która była jego największą pasją⁴⁸.

Aneks I. Kompozycje Ludwika Wawrzynowicza^{**}

Utwory kameralne

Chanson du printemps na dwoje skrzypiec, harmonium i fortepian, rkps, [b.d.].

Dwie intrady na instrumenty dęte blaszane, rkps, [b.d.].

Fantazja e moll na flet i fortepian, rkps 1897.

Mała serenada na trąbkę, dwoje skrzypiec, harmonium i fortepian, rkps, [b.d.].

Reverie op. 19 na zespół instrumentalny, fl., ob., 2 cl., fg., cor., tr., v-no I, v-no II, vla, vc., cb., rkps 1934.

Utwory fortepianowe

Berceuse G-dur op. 11, rkps 1912, wyd. Warszawa 1913.

Berceuse c-moll (*Kołysanka ukraińska*), rkps 1927.

Deux preludes pour piano seul op. 20, nr 1 cis-moll, nr 2 d-moll, rkps ok. 1917/1918, wyd. Warszawa 1918.

Deux preludes tristes pour piano. Au sujet de A. Böcklin op. 20, nr 1 b-moll, nr 2 c-moll, rkps 1923, wyd. Warszawa 1925.

Elegia c-moll (*Pamięci matki*), rkps, [b.d.].

Fantaisie f-moll op. 10, wyd. Warszawa 1910.

Marsz tryumfalny F-dur na uroczystość otwarcia Wystawy Przemysłu i Rolnictwa w Częstochowie, rkps 1909, wyd. Warszawa 1909.

Marsz uroczysty C-dur op. 8, wyd. Częstochowa 1903.

Marsz uroczysty w 100. rocznicę śmierci T. Kościuszki, rkps 1917, wyd. Częstochowa 1917.

Martyrologia, poemat oświęcimski, rkps 1944/1945.

Mazurka fantastique. Souvenir de la valse de Chopin, wyd. Warszawa 1903.

Nokturn d-moll op. 30, rkps 1927.

Pieśń bez słów op. 21, rkps 1919.

Pięćdziesiąt ćwiczeń rytmicznych na gamie C-dur, rkps 1908, wyd. Warszawa 1909.

⁴⁸ L. Wawrzynowicz zmarł w Częstochowie 12 lutego 1957 roku.

^{**} Źródło: zbiory prywatne. Stosowane skróty: rkps – rękopis, wyd. – wydanie, b.d. – brak daty.

Pięć etiud koncertowych na fortepian, nr 1 (zaginiona), nr 2 b-moll, nr 3 F-dur, nr 4 g-moll (1926), nr 5 *Calotonowa* (1928), rkps 1925–1928.
Preludium c-moll *Oświęcim* op. 80, rkps ok. 1943.
Reverie op. 19, rkps 1934.
Siedem mazurków, nr 1 F-dur, nr 2 g-moll, nr 3 D-dur, nr 4 Es-dur, nr 5 b-moll, nr 6 A-dur, nr 7 cis-moll, rkps 1944.

Utwory organowe

Fuga A-dur, rkps, [b.d.].
Fuga D-dur (na temat kolędy *Przybieżeli do Betlejem*), rkps 1946.
Fuga dorycka, rkps 1924.
Fuga G-dur, rkps, [b.d.].
Preludium a-moll op. 16, nr 7, rkps 1911.
Preludium c-moll, Adagio, rkps, [b.d.].
Preludium E-dur, rkps, [b.d.].
Preludium F-dur, rkps 1924.
Preludium i fuga C-dur, rkps 1914.
Trzy preludia op. 14, nr 1 e-moll, nr 2 c-moll, nr 3 G-dur (Fugato), rkps, [b.d.].

Utwory wokalne na chór a cappella

Nasz Bałtyk na chór mieszany a cappella, sł. S. Rybka, rkps, [b.d.].
Pieśń zwycięstwa na chór mieszany a cappella, sł. Kobylecki, rkps 1920.
Pieśń żołnierska na chór mieszany a cappella, rkps 1920.
Bzy na chór męski a cappella, sł. J. Remiszewska, rkps 1902.
Cicha noc zapada na chór męski a cappella, sł. W. Znanicki (zaginiony).
Cztery pieśni Maryjne na chór męski a cappella, *Najświętsza Panno, Ucieczko grzesznych, Zawitaj Królowo Różańca Świętego, Królowo nasza*, sł. ks. J. Siedlecki, rkps ok. 1934.
Hetmanowi Czarnieckiemu na chór męski a cappella, rkps, [b.d.].
Hymn ku czci Nieznanego Żołnierza na chór męski a cappella, sł. L. Wawrzynowicz, rkps 1925, wyd. Warszawa, [b.d.].
Hymn na cześć Gutenberga na chór męski a cappella, sł. W. Zaleski, rkps 1897.
Hymn na cześć H. Sienkiewicza na chór męski a cappella (zaginiony).
Hymn na cześć św. Cecylii na chór męski a cappella (zaginiony).
Moje piosenki na chór męski a cappella, sł. W. Głodowski (zaginiony).
Pięć pieśni ludowych na chór męski a cappella (zaginiony).
Pobudka na chór męski a cappella, rkps 1920.
Pytasz się, czemu ucichły me pieśni na chór męski a cappella, sł. Z. Krasiński, rkps 1903.
Smutno mi Boże na chór męski a cappella, sł. J. Słowacki, rkps 1927.
Śpiewnik dla młodzieży szkolnej (opracowanie), ok. 1911 (zaginiony).
Veni Creator na chór męski a cappella, rkps, [b.d.].

Utwory wokalne-instrumentalne**Pieśni solowe z towarzyszeniem fortepianu**

Choć przed mą chatą kwitną bzy, sł. F.J. Galiński, rkps 1916, wyd. Kraków 1924.

Dwie pieśni solowe, *Z odgłosów pieśni smutnych*, *Na przesmutne twoje oczy*, *Ty nie mów nigdy, że mnie znasz*, sł. E. Słoński, rkps 1922, wyd. Kraków 1913.

I całe życie tak ma iść, sł. F.J. Galiński, rkps 1916, wyd. Kraków 1924.

Patrz, na kwiaty pada rosa, rkps 1904, wyd. Warszawa 1904.

Pięć pieśni solowych na głos i fortepian, *Pozdrowienie* sł. T. Lenartowicz, *Pieśń żołnierza* sł. A. Mickiewicz, *Alpuhara* sł. A. Mickiewicz, *Tatarzy* sł. Bruno-Bieliński, *Do dziewczki* sł. M. Chluska, rkps 1902.

Przed siejbą sł. M. Konopnicka, rkps 1945.

Usta, usta purpurowe sł. L. Wawrzynowicz, rkps ok. 1936.

Wierzbo moja, rkps b.d., wyd. Warszawa, [b.d.w.].

Pieśń do św. Józefa na głos solo i organy, rkps 1939.

Pieśni na dwa głosy i fortepian

A czy znasz ty bracie młody sł. W. Pol, rkps, [b.d.].

Pieśń żniwna, sł. K. Laskowski, rkps, [b.d.].

Sielanka sł. S. Szymonowicz, rkps 1930.

Wesele na wsi sł. K. Laskowski, rkps, [b.d.].

Wezwanie sł. W. Pol, rkps 1930.

Ziemi naszej nie wydrzecie sł. A. Oppman, rkps 1924.

Z tamtej strony Wisły, rkps, [b.d.].

Żegnamy was, rkps 1933.

Kantata imieninowa na trzy głosy i fortepian, rkps 1933.

Pieśni chóralne z towarzyszeniem fortepianu lub organów

Pieśń zwycięstwa na chór mieszany i fortepian, sł. W. Kobyłecki, rkps 1927.

Marsz Hallera na chór mieszany i organy, sł. A. Oppman, rkps 1920.

Hymn ku czci św. Jakuba na chór mieszany i organy, rkps 1948.

Matko pocieszenia na chór męski i organy, rkps 1935.

Kantata Jasnogórska ku czci Najświętszej Maryi Panny Królowej Korony Polskiej na chór męski i organy, sł. L. Wawrzynowicz, rkps 1935.

Pieśni na głos solowy, chór i instrumenty

Cieszymy się i pod niebiosy, kolędy na tenor solo, chór mieszany i organy, rkps ok. 1939.

Gwiazdo zaranna na tenor solo, chór męski i organy, rkps 1939.

Hymn koronacyjny na tenor solo, pięciogłosowy chór mieszany, organy i zespół smyczkowy, rkps 1911.

Kantata na cześć papieża na tenor solo, chór męski i fortepian, rkps 1924.

Msze i części mszalne

Msza D-dur na motywach pieśni polskich ku czci Pana Jezusa, na głosy solowe, chór męski i organy (części: Kyrie, Gloria, Credo, Sanctus, Benedictus, Agnus Dei), rkps 1936.

Msza pasterska na motywach kołęd polskich na głosy solowe, chór męski, organy i zespół instrumentalny (2 cl., 2 tr., trbn., vn 1, vn 2, vl., vc., cb.), rkps 1935.

Kyrie, Gloria A-dur, Kyrie F-dur.

Utwory sceniczne

Baba Jaga, opera dziecięca w 4 aktach, libretto J. Porazińska, rkps 1929.

**Aneks II. Artykuły publicystyczne
Ludwika Wawrzynowicza^{***}**

Akademia pieśni, „Goniec Częstochowski”, nr 109, z dn. 15.05.1934 r., s. 3–4.

„*Basia królewna*” u p. S. Ligęzówny, „Goniec Częstochowski”, nr 133, z dn. 15.06.1920 r., s. 3.

Benefisowy koncert dyr. Powiadowskiego, „Goniec Częstochowski”, nr 68, z dn. 9.03.1909 r., s. 3.

Benefis w „Odeonie”, „Goniec Częstochowski”, nr 74, z dn. 21.04.1918 r., s. 5.

Chopin a rok 31-szy, „Goniec Częstochowski”, nr 275, z dn. 2.12.1916 r., s. 1.

Chór Cecyliański, „Goniec Częstochowski”, nr 74, z dn. 29.03.1930 r., s. 3.

Czarna kawa w „Lutni”, „Goniec Częstochowski”, nr 125, z dn. 8.05.1914 r., s. 3.

Dwa wieczory wyjątków operowych, „Goniec Częstochowski”, nr 155, z dn. 28.07.1918 r., s. 4.

Dwa wielkie koncerty, „Goniec Częstochowski”, nr 89, z dn. 20.04.1917 r., s. 3.

Dziesięciolecie Szkoły Handlowo-Przemysłowej ss. Zmartwychwstanek, „Goniec Częstochowski”, nr 118, z dn. 23.05.1928 r., s. 3.

Dzisiejsza „Halka”, „Goniec Częstochowski”, nr 84, z dn. 3.05.1918 r., s. 3.

Dzisiejszy koncert Barcewicza, „Goniec Częstochowski”, nr 220, z dn. 27.09.1917 r., s. 2–3.

Echa koncertu J. Turczyńskiego, „Goniec Częstochowski”, nr 85, z dn. 13.04.1922 r., s. 3.

Fryderyk Chopin (22.II.1810 – 22.II.1910), „Gazeta Częstochowska”, nr 41, z dn. 11.02.1910 r., s. 1.

^{***} Źródło: „Dzwonek Częstochowski” 1906, „Dziennik Częstochowski” 1906–1907, „Gazeta Częstochowska” 1908–1910, „Głos Narodu” 1945–1947, „Goniec Częstochowski” 1907–1939, „Wiadomości Częstochowskie” 1906, „Ziemia Częstochowska” 1938. L. Wawrzynowicz podpisywał swoje artykuły niekiedy inicjałami L.W. Stosował też pseudonim bemol, w różnych formach. Najczęściej b-mol., niekiedy także Be-mol, B-moll.

- Fryderyk Chopin (1810–1910)*, „Gazeta Częstochowska”, nr 52, z dn. 22.02.1910 r., s. 1–2.
- „*Hajduczek*” w *Teatrze Ludowym*, „Goniec Częstochowski”, nr 153, z dn. 26.07.1918 r., s. 3.
- Hołd Chopinowi w „Lirze”*, „Gazeta Częstochowska”, nr 60, z dn. 2.03.1910 r., s. 2.
- Hołd Noskowskiemu*, „Goniec Częstochowski”, nr 123, z dn. 5.05.1909 r., s. 2.
- Hołd pieśni w „Lutni”*, „Gazeta Częstochowska”, nr 20, z dn. 21.01.1910 r., s. 3.
- Inauguracyjny koncert „Lutni”*, „Goniec Częstochowski”, nr 286, z dn. 18.10.1908 r., s. 2–3; nr 309, z dn. 12.11.1907 r., s. 2.
- Jan Kiepura na Jasnej Górze*, „Goniec Częstochowski”, nr 138, z dn. 20.06.1933 r., s. 3.
- Józef Verdi*, „Goniec Częstochowski”, nr 279, z dn. 12.10.1913 r., s. 3.
- Jubileusz*, „Goniec Częstochowski”, nr 60, z dn. 26.03.1919 r., s. 3.
- Jubileusz prof. St. Barcewicza*, „Goniec Częstochowski”, nr 36, z dn. 13.02.1925 r., s. 3.
- Kolędy polskie w świątyniach częstochowskich*, „Goniec Częstochowski”, nr 1, z dn. 1.01.1924 r., s. 3; nr 299, z dn. 30.12.1931 r., s. 3–4.
- Koncert*, „Goniec Częstochowski”, nr 260, z dn. 22.09.1908 r., s. 2; nr 45, z dn. 8.03.1919 r., s. 3.
- Koncert benefisowy dyr. W. Powiadowskiego*, „Gazeta Częstochowska”, nr 63, z dn. 6.03.1910 r., s. 3.
- Koncert benefisowy dyr. W. Powiadowskiego*, „Goniec Częstochowski”, nr 337, z dn. 8.12.1912 r., s. 3.
- Koncert b-ci Kochańskich*, „Goniec Częstochowski”, nr 167, z dn. 15.12.1910 r., s. 4.
- Koncert chopinowski*, „Gazeta Częstochowska”, nr 92, z dn. 7.04.1910 r., s. 2.
- Koncert chopinowski „Lutni”*, „Gazeta Częstochowska”, nr 97, z dn. 12.04.1910 r., s. 2.
- Koncert chóru „Opus”*, „Goniec Częstochowski”, nr 265, z dn. 16.11.1931 r., s. 4.
- Koncert chóru węgierskiego*, „Goniec Częstochowski”, nr 145, z dn. 28.06.1934 r., s. 3–4.
- Koncert Imre Ungara*, „Goniec Częstochowski”, nr 284, z dn. 12.12.1934 r., s. 3.
- Koncert inauguracyjny*, „Goniec Częstochowski”, nr 267, z dn. 29.09.1908 r., s. 3.
- Koncert ku uczczeniu prof. A. Michałowskiego*, „Goniec Częstochowski”, nr 103, z dn. 7.05.1927 r., s. 3.
- Koncert Ladisa Kiepur*, „Goniec Częstochowski”, nr 77, z dn. 3.04.1932 r., s. 5.
- Koncert laureatów konkursu śpiewaczego*, „Goniec Częstochowski”, nr 229, z dn. 4.10.1930 r., s. 3.
- Koncert „Liry”*, „Goniec Częstochowski”, nr 156, z dn. 4.12.1910 r., s. 5.
- Koncert lisztowski w „Lutni”*, „Goniec Częstochowski”, nr 38, z dn. 8.02.1912 r., s. 3; nr 40, z dn. 10.02.1912 r., s. 3.

- Koncert „Lutni”, „Dziennik Częstochowski”, nr 237, z dn. 4.12.1906 r., s. 3; „Goniec Częstochowski”, nr 70, z dn. 12.03.1907 r., s. 2; nr 13, z dn. 14.01.19108 r., s. 2; nr 340, z dn. 11.12.1908 r., s. 3; nr 131, z dn. 14.05.1912 r., s. 3; nr 127, z dn. 10.05.1912 r., s. 2; nr 135, z dn. 20.05.1913 r., s. 3; nr 137, z dn. 22.05.1913 r., s. 3.*
- Koncert „Lutni” warszawskiej, „Goniec Częstochowski”, nr 311, z dn. 12.11.1908 r., s. 2.*
- Koncert na kolonie letnie, „Goniec Częstochowski”, nr 81, z dn. 22.03.1909 r., s. 3.*
- Koncert na Straż, „Gazeta Częstochowska”, nr 71, z dn. 14.03.1910 r., s. 2.*
- Koncert na wpisy, „Goniec Częstochowski”, nr 71, z dn. 12.03.1909 r., s. 3.*
- Koncert-poranek, „Goniec Częstochowski”, nr 28, z dn. 5.02.1926 r., s. 3.*
- Koncert-poranek „Lutni”, „Goniec Częstochowski”, nr 258, z dn. 5.11.1920 r., s. 3; nr 283, z dn. 10.12.1920 r., s. 2.*
- Koncert prof. Stanisława Taubego, „Goniec Częstochowski”, nr 277, z dn. 11.10.1907 r., s. 2.*
- Koncert-raut „Liry”, „Goniec Częstochowski”, nr 287, z dn. 19.10.1908 r., s. 2; nr 123, z dn. 6.12.1909 r., s. 2; nr 31, z dn. 1.02.1910 r., s. 3.*
- Koncert-recital w „Lutni”, „Goniec Częstochowski”, nr 75, z dn. 3.04.1921 r., s. 4; nr 35, z dn. 12.02.1924 r., s. 3.*
- Koncert słynnego pianisty J. Śliwińskiego, „Goniec Częstochowski”, nr 106, z dn. 11.02.1926 r., s. 3.*
- Koncert St. Barcewicza, „Gazeta Częstochowska”, nr 54, z dn. 27.09.1909 r., s. 3; „Goniec Częstochowski”, nr 141, z dn. 23.06.1917 r., s. 3.*
- Koncert p. Szwarcensztajna, „Goniec Częstochowski”, nr 113, z dn. 30.04.1909 r., s. 3.*
- Koncert T-wa Dobroczynności, „Goniec Częstochowski”, nr 136, z dn. 14.11.1910 r., s. 3.*
- Koncert Tow. Opieki Szkolnej, „Goniec Częstochowski”, nr 130, z dn. 12.05.1909 r., s. 2–3.*
- Koncert Ukraińskiego Towarzystwa Śpiewaczego, „Goniec Częstochowski”, nr 3, z dn. 5.01.1921 r., s. 3.*
- Koncert w I Gimnazjum Państwowem, „Goniec Częstochowski”, nr 54, z dn. 6.03.1925 r., s. 3.*
- Koncert w Tow. im. Moniuszki, „Goniec Częstochowski”, nr 6, z dn. 6.01.1912 r., s. 3; nr 7, z dn. 8.01.1912 r., s. 3.*
- Koncert w Zawierciu, „Goniec Częstochowski”, nr 15, z dn. 16.01.1912 r., s. 3.*
- Koncerty a radio, „Goniec Częstochowski”, nr 95, z dn. 25.04.1929 r., s. 3.*
- Koncerty Michałowski-Barcewicz, „Gazeta Częstochowska”, nr 51, z dn. 24.09.1909 r., s. 3.*
- Koncerty Namysłowski, „Gazeta Częstochowska”, nr 143, z dn. 29.05.1910 r., s. 3.*
- „Królowa Śnieżek”, „Goniec Częstochowski”, nr 126, z dn. 23.06.1918 r., s. 4.*

- Kwartet smyczkowy*, „Goniec Częstochowski”, nr 169, z dn. 14.08.1918 r., s. 3.
„Loteria”, fraszka *Stan. Moniuszki*, „Goniec Częstochowski”, nr 53, z dn. 23.02.1913 r., s. 4.
„Loteria”. *Opera komiczna z muzyką St. Moniuszki*, „Goniec Częstochowski”, nr 102, z dn. 16.04.1913 r., s. 3; nr 103, z dn. 17.04.1913 r., s. 3.
„Loteria” S. Moniuszki, „Goniec Częstochowski”, nr 154, z dn. 8.06.1913 r., s. 3.
Lutnia, „Gazeta Częstochowska”, nr 109, z dn. 22.11.1909 r., s. 3.
Maszyna w muzyce, „Goniec Częstochowski”, nr 115, z dn. 21.05.1932 r., s. 5.
Muzyka jako przedmiot naukowy, „Goniec Częstochowski”, nr 188, z dn. 6.09.1918 r., s. 3.
Muzyka na Jasnej Górze, „Ziemia Częstochowska”, t. II, Częstochowa 1938 r., s. 42–45.
Namysłowski w Częstochowie, „Goniec Częstochowski”, nr 246, z dn. 27.10.1927 r., s. 3.
Nasza ignorancja muzyczna, „Goniec Częstochowski”, nr 108, z dn. 20.04.1909 r., s. 3.
Nauka rytmu w muzyce, „Gazeta Częstochowska”, nr 132, z dn. 18.05.1910 r., s. 3.
Nieco z muzyki, „Goniec Częstochowski”, nr 196, z dn. 18.07.1909 r., s. 3.
Odezwa do chórów męskich zjednoczonych, „Goniec Częstochowski”, nr 238, z dn. 17.10.1924 r., s. 3.
Odśloniecie pomnika Chopina w Warszawie, „Goniec Częstochowski”, nr 264, z dn. 17.11.1926 r., s. 3.
O duchowym powinowactwie Chopina ze Słowackim, „Goniec Częstochowski”, nr 328, z dn. 29.11.1908 r., s. 5.
O gimnastyce rytmicznej, „Goniec Częstochowski”, nr 230, z dn. 7.10.1926 r., s. 3.
O nagrobek dla Zygmunta Noskowskiego, „Goniec Częstochowski”, nr 63, z dn. 17.03.1925 r., s. 3.
Opera w Częstochowie, „Goniec Częstochowski”, nr 261, z dn. 11.11.1925 r., s. 3.
Operetka, „Goniec Częstochowski”, nr 278, z dn. 22.12.1918 r., s. 4.
Oskar Kolberg. W setną rocznicę urodzin, „Goniec Częstochowski”, nr 94, z dn. 5.04.1914 r., s. 4.
Ostatni koncert Karola Namysłowskiego, „Gazeta Częstochowska”, nr 144, z dn. 30.05.1910 r., s. 2.
O technice fortepianowej, „Gazeta Częstochowska”, nr 60, z dn. 3.10.1909 r., s. 6.
Paderewski o fortepianie, „Goniec Częstochowski”, nr 92, z dn. 6.04.1913 r., s. 4.
Popis, „Dzwonek Częstochowski”, t. I, lipiec 1906 r., s. 96–97.
Popis dzieci z ochronek Rady Opiekuńczej, „Goniec Częstochowski”, nr 132, z dn. 2.07.1918 r., s. 3.
Popis na pensji p. Leonii Komar, „Goniec Częstochowski”, nr 168, z dn. 22.06.1913 r., s. 3.
Potęga pieśni, „Gazeta Częstochowska”, nr 60, z dn. 3.10.1909 r., s. 5–6.

- Pożegnalny koncert śpiewaków jasnogórskich*, „Goniec Częstochowski”, nr 239, z dn. 16.10.1932 r., s. 5.
- Przedstawienie w „Apollo”*, „Goniec Częstochowski”, nr 86, z dn. 5.05.1918 r., s. 4.
- Recital Artura Hermelina*, „Goniec Częstochowski”, nr 100, z dn. 1.05.1930 r., s. 3.
- Recital fortepianowy prof. Z. Drzewieckiego*, „Goniec Częstochowski”, nr 10, z dn. 14.01.1931 r., s. 3.
- Recital operowy*, „Goniec Częstochowski”, nr 157, z dn. 31.07.1918 r., s. 3.
- Recital prof. J. Turczyńskiego*, „Goniec Częstochowski”, nr 280, z dn. 4.12.1930 r., s. 3; nr 282, z dn. 6.12.1930 r., s. 3.
- Refleksje muzyczne*, „Goniec Częstochowski”, nr 88, z dn. 29.03.1908 r., s. 2.
- Rozmaitości. Figliki muzyczne*, „Gazeta Częstochowska”, nr 21, z dn. 25.08.1909 r., s. 5.
- Rozpoczęcie sezonu w „Lutni”*, „Goniec Częstochowski”, nr 310, z dn. 13.11.1913 r., s. 4.
- Rozwój muzyki w Częstochowie*, „Gazeta Częstochowska”, nr 21, z dn. 25.08.1909 r., s. 2.
- Skrzypce Barcewicz*, „Goniec Częstochowski”, nr 136, z dn. 17.06.1917 r., s. 4.
- St. Barcewicz*, „Goniec Częstochowski”, nr 204, z dn. 6.09.1924 r., s. 3.
- Stanisław Moniuszko. Z powodu 100 rocznicy urodzin mistrza pieśni polskiej*, „Goniec Częstochowski”, nr 96, z dn. 9.05.1919 roku, s. 3.
- Śpiewy kościelne w Częstochowie*, „Goniec Częstochowski”, nr 146, z dn. 29.05.1914 r., s. 3.
- Św. Cecylia*, „Goniec Częstochowski”, nr 326, z dn. 22.11.1914 r., s. 3.
- Teatr, muzyka i sztuka*, „Wiadomości Częstochowskie”, nr 13, z dn. 13.03.1906 r., s. 3; nr 20, z dn. 20.03.1906 r., s. 3.
- Turniej śpiewaczy*, „Goniec Częstochowski”, nr 90, z dn. 17.04.1930 r., s. 3.
- Upadek estetyki muzycznej*, „Goniec Częstochowski”, nr 179, z dn. 29.12.1910 r., s. 2.
- Uroczystość chopinowska w „Lutni”*, „Gazeta Częstochowska”, nr 95, z dn. 10.04.1910 r., s. 2.
- Uroczystość rozdania matur w Gimnazjum ss. Nazaretanek*, „Goniec Częstochowski”, nr 133, z dn. 14.06.1927 r., s. 3.
- Utwory rewolucyjne Chopina (1830–31)*, „Goniec Częstochowski”, nr 260, z dn. 1.12.1918 r., s. 4.
- W dzień jubileuszu Stanisława Barcewicza*, „Goniec Częstochowski”, nr 68, z dn. 22.03.1925 r., s. 4.
- „Wesele na wsi” – obrazek muzyczny W. Powiadowskiego*, „Goniec Częstochowski”, nr 128, z dn. 6.11.1910 r., s. 3.
- Wieczornice ku czci N.M.P. w Gimnazjum ss. Nazaretanek*, „Goniec Częstochowski”, nr 286, z dn. 12.12.1929 r., s. 3.

- Wieczór ku czci Tadeusza Kościuszki*, „Goniec Częstochowski”, nr 237, z dn. 17.10.1917 r., s. 3.
- Wieczór pieśni słowiańskich*, „Goniec Częstochowski”, nr 89, z dn. 31.03.1914 r., s. 3.
- Wieczór Szopenowski w „Lutni”*, „Goniec Częstochowski”, nr 278, z dn. 2.12.1932 r., s. 3–4.
- Wielka rewia w sali kameralnej*, „Goniec Częstochowski”, nr 297, z dn. 28.12.1930 r., s. 5.
- Wielki koncert „Liry”*, „Gazeta Częstochowska”, nr 136, z dn. 20.12.1909 r., s. 2–3.
- Wielki koncert „Lutni”*, „Gazeta Częstochowska”, nr 23, z dn. 24.01.1910 r., s. 3.
- W 50-letnią rocznicę zgonu Stanisława Moniuszki (1819–1872)*, „Goniec Częstochowski”, nr 276, z dn. 3.12.1922 r., s. 3.
- W sprawie orkiestry na Jasnej Górze*, „Goniec Częstochowski”, nr 158, z dn. 11.06.1914 r., s. 2.
- W sprawie świadectw dla organistów*, „Goniec Częstochowski”, nr 188, z dn. 19.08.1926 r., s. 3.
- W sprawie „Wesela”*, „Goniec Częstochowski”, nr 163, z dn. 17.06.1913 r., s. 3.
- Występ operetki warszawskiej*, „Goniec Częstochowski”, nr 86, z dn. 16.04.1926 r., s. 3–4.
- Występ zespołów dętych szkolnych*, „Goniec Częstochowski”, nr 109, z dn. 4.06.1918 r., s. 2–3.
- Występy nowego zespołu*, „Goniec Częstochowski”, nr 138, z dn. 21.06.1927 r., s. 3.
- Z akademii ku czci Słowackiego*, „Goniec Częstochowski”, nr 138, z dn. 21.06.1927 r., s. 3.
- Z akademii ku czci św. Stanisława Kostki*, „Goniec Częstochowski”, nr 261, z dn. 15.11.1927 r., s. 3.
- Z akademii ku czci twórczości Tetmajera*, „Goniec Częstochowski”, nr 104, z dn. 7.05.1932 r., s. 3.
- Z akademii I Stow. Młodzieży Polskiej*, „Goniec Częstochowski”, nr 131, z dn. 9.06.1928 r., s. 3.
- Z akademii w Straży Ogniowej*, „Goniec Częstochowski”, nr 277, z dn. 3.12.1924 r., s. 2–3.
- Z akademii w teatrze kolejowym*, „Goniec Częstochowski”, nr 68, z dn. 23.03.1932 r., s. 3–4.
- Z akademii żałobnej ku czci ś. p. biskupa Bandurskiego*, „Goniec Częstochowski”, nr 90, z dn. 19.04.1932 r., s. 3.
- Zakończenie roku szkolnego w szkole rzemieślniczo-przemysłowej*, „Goniec Częstochowski”, nr 130, z dn. 28.06.1918 r., s. 3.
- Z benefisu dyr. W. Powiadowskiego*, „Goniec Częstochowski”, nr 339, z dn. 10.12.1912 r., s. 3.

- Z cukierni Jackowskiego*, „Goniec Częstochowski”, nr 54, z dn. 24.02.1912 r., s. 3.
- Z „czarnej kawy” w „Lutni”*, „Goniec Częstochowski”, nr 129, z dn. 12.05.1914 r.; nr 142, z dn. 20.05.1914 r., s. 3; nr 36, z dn. 15.02.1927 r., s. 3.
- Z czwartkowego koncertu*, „Goniec Częstochowski”, nr 121, z dn. 4.05.1912 r., s. 3.
- Z 2-go koncertu „Macierzy”*, „Goniec Częstochowski”, nr 93, z dn. 25.04.1917 r., s. 3.
- Z drugiego występu opery objazdowej*, „Goniec Częstochowski”, nr 101, z dn. 1.05.1928 r., s. 3.
- Z Gimnazjum ss. Nazaretanek*, „Goniec Częstochowski”, nr 77, z dn. 4.04.1922 r., s. 3; nr 287, z dn. 12.12.1928 r., s. 3.
- Z jubileuszu Michałowskiego*, „Goniec Częstochowski”, nr 67, z dn. 3.04.1919 r., s. 3.
- Z jubileuszowego koncertu prof. Al. Michałowskiego*, „Goniec Częstochowski”, nr 108, z dn. 13.05.1927 r., s. 3.
- Z koncertu*, „Goniec Częstochowski”, nr 111, z dn. 16.05.1917 r.; nr 112, z dn. 18.05.1916 r., s. 3; nr 261, z dn. 23.11.1919 r., s. 4.
- Z koncertu Anny Dicksteinówny*, „Goniec Częstochowski”, nr 206, z dn. 11.09.1917 r., s. 3.
- Z koncertu Barcewicza*, „Goniec Częstochowski”, nr 294, z dn. 27.10.1913 r., s. 3.
- Z koncertu b. chóru Bazyliki Jasnogórskiej*, „Goniec Częstochowski”, nr 250, z dn. 29.10.1932 r., s. 3.
- Z koncertu B. Hubermana*, „Goniec Częstochowski”, nr 8, z dn. 10.01.1918 r., s. 3.
- Z koncertu Br. Hubermana*, „Goniec Częstochowski”, nr 83, z dn. 13.04.1917 r., s. 3.
- Z koncertu Carmen Ossorio*, „Goniec Częstochowski”, nr 79, z dn. 6.04.1922 r., s. 3.
- Z koncertu chóru chłopięco-męskiego*, „Głos Narodu”, nr 263, z dn. 29.12.1945 r., s. 3.
- Z koncertu chóru sykstyńskiego*, „Goniec Częstochowski”, nr 207, z dn. 9.09.1932 r., s. 5.
- Z koncertu chóru ukraińskiego*, „Goniec Częstochowski”, nr 7, z dn. 11.01.1921 r., s. 3; nr 9, z dn. 13.01.1926 r., s. 3.
- Z koncertu czwartkowego*, „Goniec Częstochowski”, nr 81, z dn. 8.04.1914 r., s. 3.
- Z koncertu 4 p. Legionów*, „Goniec Częstochowski”, nr 221, z dn. 28.09.1920 r., s. 3.
- Z koncertu 27 p. p.*, „Goniec Częstochowski”, nr 87, z dn. 15.04.1924 r., s. 3.
- Z koncertu Dygasa*, „Goniec Częstochowski”, nr 85, z dn. 27.03.1914 r., s. 3.
- Z koncertu „Echa”*, „Goniec Częstochowski”, nr 77, z dn. 7.04.1921 r., s. 3.
- Z koncertu „Echa” krakowskiego*, „Goniec Częstochowski”, nr 282, z dn. 10.12.1924 r., s. 3.
- Z koncertu-festiwalu*, „Goniec Częstochowski”, nr 246, z dn. 26.10.1926 r., s. 3–4.

- Z koncertu Feuermana*, „Goniec Częstochowski”, nr 52, z dn. 4.03.1922 r., s. 3.
- Z koncertu gimnazjalnego*, „Goniec Częstochowski”, nr 284, z dn. 11.12.1926 r., s. 3.
- Z koncertu Gimnazjum im. R. Traugutta*, „Goniec Częstochowski”, nr 106, z dn. 11.05.1927 r., s. 3.
- Z koncertu Gruszczyńskiego*, „Goniec Częstochowski”, nr 71, z dn. 28.03.1922 r., s. 3.
- Z koncertu handlowców*, „Goniec Częstochowski”, nr 28, z dn. 30.01.1915 r., s. 2.
- Z koncertu H. Melcera*, „Goniec Częstochowski”, nr 216, z dn. 22.09.1917 r., s. 3.
- Z koncertu I. Dygasa*, „Goniec Częstochowski”, nr 178, z dn. 25.08.1918 r., s. 4.
- Z koncertu Ign. Mana*, „Goniec Częstochowski”, nr 52, z dn. 4.03.1920 r., s. 3.
- Z koncertu Jana Kubelika*, „Goniec Częstochowski”, nr 252, z dn. 1.11.1932 r., s. 5–6.
- Z koncertu Janiny Korolewicz*, „Goniec Częstochowski”, nr 129, z dn. 9.06.1917 r., s. 3.
- Z koncertu Józefa Śliwińskiego*, „Goniec Częstochowski”, nr 218, z dn. 11.10.1918 r., s. 3.
- Z koncertu J. Śliwińskiego*, „Goniec Częstochowski”, nr 108, z dn. 13.05.1926 r., s. 5.
- Z koncertu Józefa Turczyńskiego*, „Goniec Częstochowski”, nr 93, z dn. 23.04.1929 r., s. 3.
- Z koncertu kameralnego*, „Goniec Częstochowski”, nr 290, z dn. 22.12.1920 r., s. 3.
- Z koncertu kameralnego w „Lutni”*, „Goniec Częstochowski”, nr 49, z dn. 2.03.1921 r., s. 3.
- Z koncertu Kamińskiej–Latoszyńskiej*, „Goniec Częstochowski”, nr 143, z dn. 26.06.1917 r., s. 3.
- Z koncertu Koła Akademickiego*, „Goniec Częstochowski”, nr 99, z dn. 30.04.1930 r., s. 3.
- Z koncertu Koła Przyjaciół Górki*, „Goniec Częstochowski”, nr 63, z dn. 17.03.1932 r., s. 3–4.
- Z koncertu „Lutni”*, „Goniec Częstochowski”, nr 260, z dn. 23.09.1912 r., s. 3–4; nr 138, z dn. 23.05.1913 r., s. 4; nr 147, z dn. 1.06.1913 r., s. 4; nr 313, z dn. 16.11.1913 r., s. 3; nr 115, z dn. 28.04.1914 r., s. 3; nr 138, z dn. 20.06.1916 r., s. 3; nr 60, z dn. 15.03.1921 r., s. 3; nr 165, z dn. 2.08.1921 r., s. 3; nr 254, z dn. 9.12.1921 r., s. 2–3; nr 60, z dn. 14.03.1922 r., s. 3; nr 263, z dn. 16.11.1926 r., s. 3; nr 227, z dn. 5.10.1927 r., s. 3; nr 74, z dn. 28.03.1928 r., s. 3; nr 83, z dn. 9.04.1930 r., s. 3; nr 94, z dn. 25.04.1931 r., s. 3; nr 64, z dn. 18.03.1932 r., s. 3–4; nr 120, z dn. 26.05.1939 r., s. 4.
- Z koncertu „Lutni” w 200-ną rocznicę urodzin J. Haydna*, „Goniec Częstochowski”, nr 144, z dn. 25.06.1932 r., s. 3–4.
- Z koncertu M. Jara*, „Goniec Częstochowski”, nr 294, z dn. 29.12.1920 r., s. 3.

- Z koncertu młodzieży szkół średnich*, „Goniec Częstochowski”, nr 73, z dn. 27.03.1928 r., s. 3.
- Z koncertu muzyki klasycznej*, „Goniec Częstochowski”, nr 96, z dn. 28.04.1917 r., s. 3.
- Z koncertu na „Częstochowiance”*, „Goniec Częstochowski”, nr 219, z dn. 25.09.1924 r., s. 3.
- Z koncertu na kolonie letnie*, „Goniec Częstochowski”, nr 121, z dn. 26.05.1928 r., s. 3.
- Z koncertu na Macierz*, „Goniec Częstochowski”, nr 92, z dn. 24.04.1917 r., s. 3.
- Z koncertu Namysłowskiego*, „Goniec Częstochowski”, nr 248, z dn. 29.10.1927 r., s. 3.
- Z koncertu na wpisy*, „Goniec Częstochowski”, nr 75, z dn. 16.03.1909 r., s. 3.
- Z koncertu Niny Tylewskiej*, „Goniec Częstochowski”, nr 285, z dn. 11.12.1929 r., s. 2–3.
- Z koncertu orkiestry „Lutni”*, „Goniec Częstochowski”, nr 163, z dn. 21.07.1926 r., s. 3.
- Z koncertu orkiestry marynarki wojennej*, „Goniec Częstochowski”, nr 94, z dn. 25.04.1933 r., s. 3–4.
- Z koncertu orkiestry Namysłowskiego*, „Goniec Częstochowski”, nr 246, z dn. 25.10.1929 r., s. 3.
- Z koncertu orkiestr uczn. Gimn. im. H. Sienkiewicza*, „Goniec Częstochowski”, nr 132, z dn. 11.06.1938 r., s. 5.
- Z koncertu p. Jachno*, „Goniec Częstochowski”, nr 244, z dn. 27.11.1921 r., s. 4.
- Z koncertu p. J. Korolewicz-Waydowej*, „Goniec Częstochowski”, nr 140, z dn. 3.07.1919 r., s. 3.
- Z koncertu p. W. Kopeckiej*, „Goniec Częstochowski”, nr 65, z dn. 19.03.1930 r., s. 3.
- Z koncertu I Gimnazjum Państwowego*, „Goniec Częstochowski”, nr 88, z dn. 16.04.1924 r., s. 3–4; nr 58, z dn. 11.03.1925 r., s. 3; nr 37, z dn. 15.02.1928 r., s. 3; nr 127, z dn. 6.06.1931 r., s. 3–4.
- Z koncertu P. Maszyńskiego w Zawierciu*, „Goniec Częstochowski”, nr 149, z dn. 2.06.1914 r., s. 2.
- Z koncertu prof. H. Melcera*, „Goniec Częstochowski”, nr 38, z dn. 16.02.1919 r., s. 3.
- Z koncertu prof. St. Barcewicza*, „Goniec Częstochowski”, nr 268, z dn. 2.12.1919 r., s. 3; nr 64, z dn. 16.03.1924 r., s. 6; nr 208, z dn. 12.09.1924 r., s. 3.
- Z koncertu-poranku orkiestry 27 pp*, „Goniec Częstochowski”, nr 287, z dn. 3.12.1929 r., s. 3.
- Z koncertów poznańskiego „Hasła”*, „Goniec Częstochowski”, nr 247, z dn. 27.10.1931 r., s. 3.
- Z koncertu prof. Z. Drzewieckiego*, „Goniec Częstochowski”, nr 284, z dn. 7.12.1928 r., s. 2.

- Z koncertu prof. Z. Szwarcensteina*, „Goniec Częstochowski”, nr 64, z dn. 20.03.1917 r., s. 3.
- Z koncertu Rady Zw. Młodzieży*, „Goniec Częstochowski”, nr 137, z dn. 19.06.1927 r., s. 3.
- Z koncertu religijnego*, „Głos Narodu”, nr 83, z dn. 9.04.1947 r., s. 4.
- Z koncertu religijno-organowego w kościele św. Barbary*, „Goniec Częstochowski”, nr 161, z dn. 16.07.1935 r., s. 3–4.
- Z koncertu Seminarium Męskiego*, „Goniec Częstochowski”, nr 82, z dn. 9.04.1924 r., s. 3.
- Z koncertu Sodalicji Mariańskiej*, „Goniec Częstochowski”, nr 35, z dn. 12.02.1924 r., s. 3.
- Z koncertu Sosnowieckiego Tow. Muzycznego*, „Goniec Częstochowski”, nr 61, z dn. 3.03.1913 r., s. 3.
- Z koncertu St. Barcewicza*, „Goniec Częstochowski”, nr 222, z dn. 29.09.1917 r., s. 3.
- Z koncertu St. Chętkowskiego*, „Goniec Częstochowski”, nr 12, z dn. 16.01.1925 r., s. 3.
- Z koncertu Stanisława Gruszczyńskiego*, „Goniec Częstochowski”, nr 195, z dn. 27.08.1926 r., s. 3.
- Z koncertu St. Namysłowskiego*, „Goniec Częstochowski”, nr 143, z dn. 23.06.1928 r., s. 3; nr 245, z dn. 24.10.1929 r., s. 3.
- Z koncertu szkolnego*, „Goniec Częstochowski”, nr 276, z dn. 12.12.1919 r., s. 3.
- Z koncertu Szopenowskiego*, „Goniec Częstochowski”, nr 247, z dn. 26.10.1932 r., s. 3.
- Z koncertu śląskich mandolinistów*, „Goniec Częstochowski”, nr 237, z dn. 14.10.1930 r., s. 3.
- Z koncertu tenora Turzańskiego*, „Goniec Częstochowski”, nr 213, z dn. 16.09.1930 r., s. 3.
- Z koncertu Tow. Dobroczynności*, „Goniec Częstochowski”, nr 66, z dn. 8.03.1913 r., s. 3.
- Z koncertu T-wa „Piechur”*, „Goniec Częstochowski”, nr 70, z dn. 27.03.1917 r., s. 3.
- Z koncertu Turczyńskiego*, „Goniec Częstochowski”, nr 83, z dn. 10.04.1924 r., s. 3.
- Z koncertu uczniów I-go Gimn. Państw.*, „Goniec Częstochowski”, nr 78, z dn. 5.04.1922 r., s. 3.
- Z koncertu ukraińskiego*, „Goniec Częstochowski”, nr 71, z dn. 26.03.1921 r., s. 3.
- Z koncertów*, „Goniec Częstochowski”, nr 99, z dn. 13.05.1919 r., s. 2–3.
- Z koncertów orkiestr*, „Goniec Częstochowski”, nr 124, z dn. 13.06.1919 r., s. 3.
- Z koncertów w sali I-go Gimnazjum Państw.*, „Goniec Częstochowski”, nr 68, z dn. 22.03.1930 r., s. 3.

- Z koncertów uczniów Gimnazjum im. H. Sienkiewicza*, „Goniec Częstochowski”, nr 62, z dn. 16.03.1932 r., s. 4.
- Z koncertu w „Paryskim”*, „Goniec Częstochowski”, nr 72, z dn. 29.03.1917 r., s. 3.
- Z koncertu w I Gimnazjum Państwowym*, „Goniec Częstochowski”, nr 72, z dn. 27.03.1925 r., s. 2.
- Z koncertu W.S. Bouyoucli*, „Goniec Częstochowski”, nr 336, z dn. 9.12.1913 r., s. 2.
- Z koncertu w Straży*, „Goniec Częstochowski”, nr 23, z dn. 30.01.1917 r., s. 2; nr 33, z dn. 11.02.1920 r., s. 3; nr 17, z dn. 22.01.1921 r., s. 2; nr 259, z dn. 12.11.1924 r., s. 3.
- Z konferencji kulturalno-oświatowej*, „Goniec Częstochowski”, nr 26, z dn. 4.02.1921 r., s. 3.
- Z konkursu orkiestr wojskowych*, „Goniec Częstochowski”, nr 174, z dn. 1.08.1924 r., s. 3; nr 186, z dn. 18.08.1927 r., s. 3.
- Z „Loterii” S. Moniuszki*, „Goniec Częstochowski”, nr 155, z dn. 9.06.1913 r., s. 2.
- Z „Lutni”*, „Goniec Częstochowski”, nr 116, z dn. 30.04.1907 r., s. 2; „Gazeta Częstochowska”, nr 94, z dn. 9.04.1910 r., s. 2.
- Z muzyki*, „Goniec Częstochowski”, nr 293, z dn. 25.10.1908 r., s. 3; nr 353, z dn. 24.12.1908 r., s. 5; „Gazeta Częstochowska”, nr 11, z dn. 15.08.1909 r., s. 5; „Goniec Częstochowski”, nr 168, z dn. 22.06.1913 r., s. 3.
- Z muzyki na Jasnej Górze*, „Goniec Częstochowski”, nr 77, z dn. 7.04.1921 r., s. 2.
- Z niedzielnego koncertu*, „Goniec Częstochowski”, nr 96, z dn. 7.04.1914 r., s. 2.
- Z obchodu rocznicy listopadowej*, „Goniec Częstochowski”, nr 262, z dn. 4.12.1918 r., s. 3.
- Z odczytu o Schubercie*, „Goniec Częstochowski”, nr 88, z dn. 16.04.1924 r., s. 4–3.
- Z odczytu p. M. Grafczyńskiej*, „Goniec Częstochowski”, nr 71, z dn. 27.03.1924 r., s. 2–3.
- Z operetki*, „Goniec Częstochowski”, nr 147, z dn. 19.07.1918 r., s. 3; nr 148, z dn. 20.07.1918 r., s. 3; nr 149, z dn. 21.07.1918 r., s. 4–5.
- Z operetki w „Paryskim”*, „Goniec Częstochowski”, nr 145, z dn. 17.07.1918 r., s. 3.
- Z opery*, „Dziennik Częstochowski”, nr 254, z dn. 15.11.1906 r., s. 2; nr 256, z dn. 17.11.1906 r., s. 2; nr 257, z dn. 18.11.1906 r., s. 6; nr 258, z dn. 19.11.1906 r., s. 2; nr 255, z dn. 16.11.1906 r., s. 2.
- Z opery warszawskiej*, „Goniec Częstochowski”, nr 98, z dn. 29.04.1930 r., s. 3.
- Z pierwszego występu operetki warszawskiej*, „Goniec Częstochowski”, nr 154, z dn. 8.07.1925 r., s. 3.
- Z popisów fortepianowych p. W. Kopeckiej*, „Goniec Częstochowski”, nr 149, z dn. 2.07.1925 r., s. 3.
- Z popisu ucz. p. W. Kopeckiej*, „Goniec Częstochowski”, nr 149, z dn. 3.07.1931 r., s. 3–4.

- Z popisu w Gimnazjum ss. Nazaretanek*, „Goniec Częstochowski”, nr 139, z dn. 22.06.1926 r., s. 3.
- Z popularnego koncertu*, „Goniec Częstochowski”, nr 121, z dn. 17.06.1918 r., s. 4.
- Z poranku „Lutni”*, „Goniec Częstochowski”, nr 12, z dn. 29.05.1930 r., s. 3; nr 108, z dn. 12.05.1931 r., s. 3.
- Z poranku muzycznego*, „Goniec Częstochowski”, nr 296, z dn. 24.12.1929 r., s. 8.
- Z poranku muzycznego „Lutni”*, „Goniec Częstochowski”, nr 128, z dn. 8.06.1927 r., s. 3.
- Z poranku symfonicznego*, „Goniec Częstochowski”, nr 104, z dn. 9.05.1922 r., s. 3.
- Z przedstawienia uczennic ss. zmartwychwstanek*, „Goniec Częstochowski”, nr 38, z dn. 16.02.1928 r., s. 3.
- Z przedstawienia w „Ognisku”*, „Goniec Częstochowski”, nr 67, z dn. 23.03.1920 r., s. 4–5.
- Z rautu w sali Straży Ogniowej*, „Goniec Częstochowski”, nr 48, z dn. 1.03.1921 r., s. 3.
- Z recitalu A. Hermelina*, „Goniec Częstochowski”, nr 82, z dn. 6.04. 1928 r., s. 3.
- Z recitalu Artura Hoehna*, „Goniec Częstochowski”, nr 5, z dn. 8.01.1932 r., s. 3.
- Z recitalu A. Rubinsteina*, „Goniec Częstochowski”, nr 262, z dn. 13.11.1931 r., s. 4–5.
- Z recitalu fortepianowego*, „Goniec Częstochowski”, nr 232, z dn. 8.10.1932 r., s. 3.
- Z recitalu fortepianowego Bolesława Kona*, „Goniec Częstochowski”, nr 135, z dn. 15.06.1932 r., s. 3.
- Z recitalu Imre Ungara*, „Goniec Częstochowski”, nr 103, z dn. 5.05.1932 r., s. 5.
- Z recitalu Józefa Turczyńskiego*, „Goniec Częstochowski”, nr 261, z dn. 13.11.1929 r., s. 3.
- Z recitalu prof. Drzewieckiego*, „Goniec Częstochowski”, nr 12, z dn. 16.01.1931 r., s. 3.
- Z recitalu p. Sulikowskiego*, „Goniec Częstochowski”, nr 80, z dn. 5.04.1935 r., s. 3.
- Z recitalu p. W. Kopeckiej*, „Goniec Częstochowski”, nr 93, z dn. 22.04.1932 r., s. 3–4.
- Z recitalu Z. Drzewieckiego*, „Goniec Częstochowski”, nr 106, z dn. 9.05.1930 r., s. 3.
- Z recitalu skrzypcowego p. Ireny Dubiskiej*, „Goniec Częstochowski”, nr 242, z dn. 18.10.1928 r., s. 3.
- Z sali kameralnej*, „Goniec Częstochowski”, nr 130, z dn. 7.06.1930 r., s. 3.
- Z teatru*, „Goniec Częstochowski”, nr 111, z dn. 6.06.1918 r., s. 3; nr 112, z dn. 7.06.1918 r., s. 3; nr 113, z dn. 8.06.1918 r., s. 3; nr 138, z dn. 3.07.1918 r., s. 3; nr 144, z dn. 16.07.1918 r., s. 3; nr 146, z dn. 18.07.1918 r., s. 3; nr 223,

- z dn. 17.10.1918 r., s. 3; nr 224, z dn. 19.10.1918 r., s. 3; nr 26, z dn. 1.02.1919 r., s. 3.
- Z teatru Ludowego*, „Goniec Częstochowski”, nr 127, z dn. 25.06.1918 r., s. 4; nr 133, z dn. 3.07.1918 r., s. 3; nr 140, z dn. 11.07.1918 r., s. 3; nr 165, z dn. 9.08.1918 r., s. 3.
- Z techniki fortepianowej*, „Goniec Częstochowski”, nr 80, z dn. 22.03.1913 r., s. 5.
- Z turnieju śpiewaczego*, „Goniec Częstochowski”, nr 109, z dn. 13.05.1930 r., s. 3; nr 134, z dn. 14.06.1933 r., s. 3.
- Z uroczystej akademii w sali Straży Ogniowej*, „Goniec Częstochowski”, nr 102, z dn. 5.05.1931 r., s. 3.
- Z uroczystości 25-cio lecia w Gimnazjum ss. Nazaretanek*, „Goniec Częstochowski”, nr 122, z dn. 27.05.1928 r., s. 3–4.
- Z uroczystości na rzecz Francji w Warszawie*, „Goniec Częstochowski”, nr 165, z dn. 22.07.1924 r., s. 3.
- Z uroczystości poświęcenia i inauguracyjnego koncertu w sali nowego teatru*, „Goniec Częstochowski”, nr 40, z dn. 18.02.1930 r., s. 3.
- Z uroczystości schubertowskiej*, „Goniec Częstochowski”, nr 289, z dn. 14.12.1928 r., s. 3.
- Z uroczystości wznowienia działalności chóru „Pochodnia”*, „Głos Narodu”, nr 50, z dn. 28.02.1946 r., s. 3.
- Z wczorajszego koncertu Artura Rubinsteina*, „Goniec Częstochowski”, nr 307, z dn. 10.11.1913 r., s. 3.
- Z wieczornicy kwesty ogólnokrajowej*, „Goniec Częstochowski”, nr 118, z dn. 14.06.1918 r., s. 2.
- Z wieczoru artystycznego w „Polonii”*, „Goniec Częstochowski”, nr 181, z dn. 14.06.1919 r., s. 3.
- Z wieczoru „Dźwigni”*, „Goniec Częstochowski”, nr 89, z dn. 3.04.1913 r., s. 3.
- Z wieczoru Gimnazjum Szudejki*, „Goniec Częstochowski”, nr 61, z dn. 16.03.1920 r., s. 3.
- Z wieczoru kameralnego*, „Goniec Częstochowski”, nr 10, z dn. 14.01.1921 r., s. 3; nr 116, z dn. 22.05.1922 r., s. 3.
- Z wieczoru kompozytorskiego Michała Świerzyńskiego*, „Goniec Częstochowski”, nr 86, z dn. 12.04.1930 r., s. 3.
- Z wieczoru koncertowo-teatralnego*, „Goniec Częstochowski”, nr 277, z dn. 13.12.1919 r., s. 3.
- Z wieczoru ku czci Reymonta*, „Goniec Częstochowski”, nr 61, z dn. 16.03.1926 r., s. 3.
- Z wieczoru „Lutni”*, „Goniec Częstochowski”, nr 65, z dn. 20.03.1926 r., s. 3.
- Z wieczoru moniuszkowskiego*, „Goniec Częstochowski”, nr 278, z dn. 6.12.1922 r., s. 3.
- Z wieczoru muzycznego ku czci Naczelnika Państwa*, „Goniec Częstochowski”, nr 66, z dn. 21.02.1922 r., s. 3.

- Z wieczoru muzyki polskiej*, „Goniec Częstochowski”, nr 87, z dn. 14.04.1933 r., s. 4.
- Z wieczoru na Samopomoc*, „Goniec Częstochowski”, nr 262, z dn. 25.11.1919 r., s. 3.
- Z wieczoru na samopomoc przy Gimnazjum Szudejki*, „Goniec Częstochowski”, nr 270, z dn. 30.11.1917 r., s. 3.
- Z wieczoru operowego w sali Straży Ogniovej*, „Goniec Częstochowski”, nr 147, z dn. 2.07.1926 r., s. 3.
- Z wieczoru I Gimnazjum Państwowego*, „Goniec Częstochowski”, nr 57, z dn. 11.03.1926 r., s. 2–3.
- Z wieczoru pieśni*, „Goniec Częstochowski”, nr 107, z dn. 1.06.1918 r., s. 3; „Głos Narodu”, nr 290, z dn. 11.12.1946 r., s. 6.
- Z wieczoru poezji współczesnej*, „Goniec Częstochowski”, nr 114, z dn. 20.05.1932 r., s. 3–4.
- Z wieczoru samopomocy I Gimn. Państw.*, „Goniec Częstochowski”, nr 67, z dn. 23.03.1921 r., s. 3.
- Z wieczoru Stow. „Jedność”*, „Goniec Częstochowski”, nr 115, z dn. 11.06.1918 r., s. 2.
- Z wieczoru śpiewu*, „Goniec Częstochowski”, nr 267, z dn. 20.11.1920 r., s. 3.
- Z wieczoru uczniów 2-go Gimn. Państw.*, „Goniec Częstochowski”, nr 105, z dn. 10.05.1922 r., s. 2.
- Z wieczoru u Moniuszki*, „Goniec Częstochowski”, nr 116, z dn. 29.04.1912 r., s. 2.
- Z wieczoru uroczystego*, „Goniec Częstochowski”, nr 171, z dn. 8.08.1919 r., s. 3.
- Z wieczoru uroczystego w sali kameralnej*, „Goniec Częstochowski”, nr 103, z dn. 6.05.1930 r., s. 3.
- Z wieczoru w I Gimnazjum Państwowym*, „Goniec Częstochowski”, nr 57, z dn. 11.03.1926 r., s. 2–3.
- Z wieczoru w sali Straży Ogniovej*, „Goniec Częstochowski”, nr 278, z dn. 1.12.1925 r., s. 3.
- Z wydawnictw nutowych*, „Goniec Częstochowski”, nr 205, z dn. 10.09.1922 r., s. 4.
- Z wystawy prac uczniowskich*, „Goniec Częstochowski”, nr 121, z dn. 18.06.1918 r., s. 3.
- Z występów chóru cecylińskiego*, „Goniec Częstochowski”, nr 76, z dn. 1.02.1930 r., s. 3.
- Z występu chóru ukraińskiego*, „Goniec Częstochowski”, nr 50, z dn. 1.03.1928 r., s. 3.
- Z występu Gruszczyńskiego*, „Goniec Częstochowski”, nr 19, z dn. 25.01.1927 r., s. 3.
- Z występu Józefa Węgrzyna*, „Goniec Częstochowski”, nr 254, z dn. 11.11.1917 r., s. 4.
- Z występu Olgi Desmond*, „Goniec Częstochowski”, nr 253, z dn. 10.11.1917 r., s. 3.

- Z występów operetki krakowskiej*, „Goniec Częstochowski”, nr 248, z dn. 31.10.1922 r., s. 3.
- Z występów operetki radomskiej*, „Goniec Częstochowski”, nr 76, z dn. 6.04.1921 r., s. 3.
- Z występu operetki krakowskiej*, „Goniec Częstochowski”, nr 246, z dn. 28.10.1922 r., s. 3.
- Z występu opery*, „Goniec Częstochowski”, nr 37, z dn. 14.02.1929 r., s. 3.
- Z występu opery objazdowej*, „Goniec Częstochowski”, nr 99, z dn. 28.04.1928 r., s. 3; nr 132, z dn. 12.06.1931 r., s. 3.
- Z występu opery warszawskiej*, „Goniec Częstochowski”, nr 262, z dn. 14.11.1929 r., s. 3.
- Zygmunt Noskowski*, „Goniec Częstochowski”, nr 203, z dn. 25.07.1909 r., s. 2.
- Z zebrania „Lutni”*, „Goniec Częstochowski”, nr 127, z dn. 4.06.1930 r., s. 3.
- „Żydówka”*, „Goniec Częstochowski”, nr 91, z dn. 5.04.1913 r., s. 2.

Bibliografia

I. Źródła archiwalne

Archiwum Państwowe w Kielcach.

Archiwum Państwowe w Łodzi.

Rząd Gubernialny Piotrkowski, Wydział Administracyjny, Szkoła Muzyczna otwarcie, sygn. 7151.

Urząd Wojewódzki Kielecki II, Wydział Kultury i Sztuki, Oddział Sztuki, Referat Muzyki, sygn. 2144.

Zbiory prywatne W. Malko.

II. Opracowania

Jadczyk J., *Ludwik Wawrzynowicz (1870–1957). Pedagog, kompozytor i działacz muzyczny*, Częstochowa 2004, ss. 104.

Malko W., *Biografie kompozytorów częstochowskich. Ludwik Wawrzynowicz (1870–1957)*, „Almanach Częstochowy” 1989, s. 13–34.

Malko W., *100 lat szkolnictwa muzycznego w Częstochowie 1904–2004*, Częstochowa 2004, ss. 333.

Malko W., *Życie muzyczne Częstochowy w latach 1918–1939*, Częstochowa 2008, ss. 427.

Płatek J.S. o., *Życie muzyczne na Jasnej Górze w XX wieku*, „Studia Claromontana”, t. 20, Warszawa 2002, s. 193–323.

Sypek S., *Życie muzyczne Częstochowy w latach 1900–1918*, Warszawa 1967, ss. 128 [mps].

Wawrzynowicz L., *Muzyka na Jasnej Górze*, „Ziemia Częstochowska”, t. II, Częstochowa 1938.

III. Prasa

- „Dziennik Częstochowski” 1906–1907.
- „Dzwonek Częstochowski” 1905.
- „Gazeta Częstochowska” 1908–1910.
- „Goniec Częstochowski” 1907–1939.
- „Głos Narodu” 1945–1947.
- „Niedziela” 1933.
- „Wiadomości Częstochowskie” 1906.

Ludwik Wawrzynowicz (1870–1957) – kompozytor, publicysta, pedagog. Założyciel Szkoły Muzycznej w Częstochowie

Streszczenie

Ludwik Wawrzynowicz był absolwentem Warszawskiego Konserwatorium Muzycznego. Pracę zawodową rozpoczął w Warszawie jako śpiewak Opery Warszawskiej. Był założycielem i dyrygentem warszawskiego Chóru Drukarzy. W 1902 roku przyjechał do Częstochowy i objął stanowisko dyrektora artystycznego Towarzystwa Śpiewaczego „Lutnia” oraz dyrygenta chóru stowarzyszenia. W 1904 roku założył Szkołę Muzyczną L. Wawrzynowicza w Częstochowie. Był jej dyrektorem i nauczycielem przez 42 lata, do 1946 roku. Placówka ta przyczyniła się wydatnie do rozwoju częstochowskiego środowiska muzycznego oraz życia muzycznego miasta.

Wawrzynowicz był organizatorem i wykonawcą licznych koncertów. Występował jako dyrygent, pianista, organista i prelegent. Był również nauczycielem w szkołach kształcenia ogólnego, założył kilka zespołów chóralskich działających w Częstochowie.

Ponadto Wawrzynowicz był kompozytorem. Jego twórczość reprezentuje m.in. opera *Baba Jaga*, utwory fortepianowe, organowe, pieśni, kantaty religijne i msze oraz utwory okolicznościowe, wykonywane podczas wielu uroczystości miejskich i religijnych.

Był także publicystą, stałym sprawozdawcą muzycznym „Gońca Częstochowskiego” w latach 1906–1939. Publikował artykuły także na łamach innych periodyków. Był muzykiem wszechstronnym, bardzo aktywnym popularyzatorem kultury muzycznej, który wywarł znaczący wpływ na rozwój życia muzycznego Częstochowy.

Słowa kluczowe: Ludwik Wawrzynowicz, kompozytor, Szkoła Muzyczna w Częstochowie.

Ludwik Wawrzynowicz (1870–1957) – Composer, Feature Writer, Educationalist. Founder of the Music School in Czestochowa

Summary

Ludwik Wawrzynowicz was a graduate of the Warsaw Conservatoire. He started his professional work in Warsaw as a Warsaw Opera singer. He was a founder and conductor of the Warsaw Printers' Choir. In 1902, he came to Czestochowa and took up the position of the art director of the "Lutnia" Singing Society and the conductor of their choir. In 1904, he established the L. Wawrzynowicz Music School in Czestochowa. He was the Principal and teacher of the school for 42 years,

until 1946. The school contributed significantly to development of Czestochowa musical milieu and musical life of the city.

Wawrzynowicz was an organiser and performer of numerous concerts. He appeared as a conductor, pianist, organist and master of ceremonies. He was also a teacher in comprehensive schools, organised a number of choirs active in Czestochowa.

Apart from those, Wawrzynowicz was a composer. His works include, among others, the opera “Baba Jaga”, piano works, organ compositions, lieder, religious cantatas and masses, as well as occasional pieces performed during numerous city and religious ceremonies.

He was also a feature writer, a regular music commentator of “Goniec Częstochowski” in the years 1906–1939. He also published articles in the pages of other periodicals. He was a versatile musician, very active populariser of musical culture, who made a significant contribution to the development of Czestochowa musical life.

Key words: Ludwik Wawrzynowicz, composer, Music School in Czestochowa.